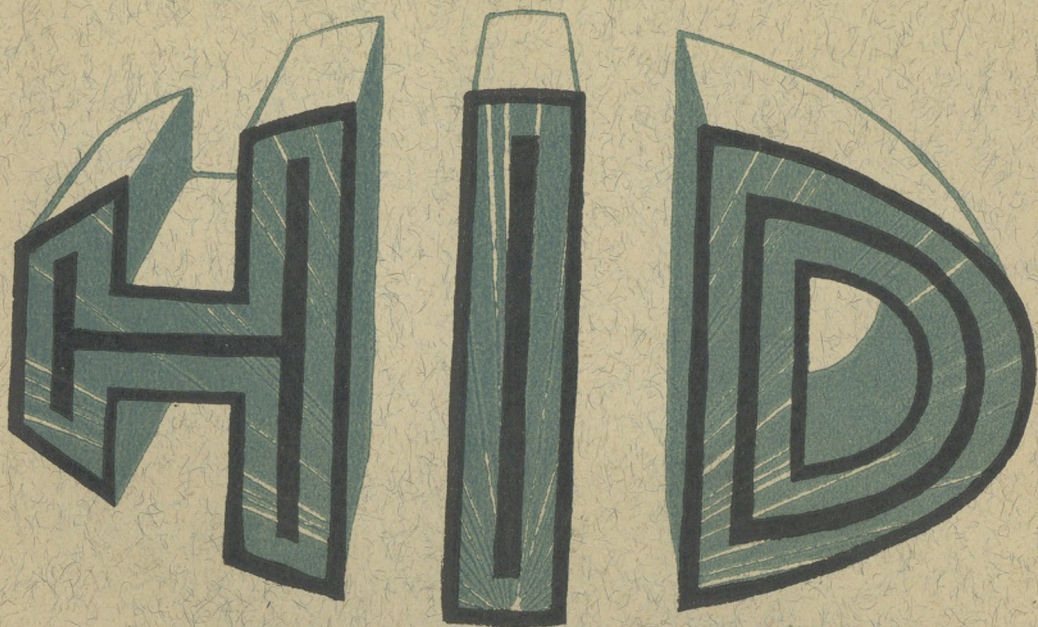

II. ÉVFOLYAM

POŠTARINA PLAĆENA U GOTOVOM

9. SZÁM

SZUBOTICA, 1935 SZEPTEMBER HÓ

A „**HÍD**“ a jugoszláviai magyar fiatalok társadalmi és irodalmi folyóirata. — Megjelenik havonként egyszer. — Szerkeszti a szerkesztőbizottság, amelynek tagjai: **Lévay Endre** (Szubotícáról), **Dr. Schwarczer Gyula** (Szentáról), **Tóth Bagi István** (Novi Szádról), **Bogárdi József** (Petrovgrad-Becsckerekéről), **Kovács Sz. Zoltán** (Beogradból) és **Pál Sándor** (Szomborból).

Magyarországi terjesztő: **Bálint György** Budapest, V. ker.
Nagy Sándor ucca 6.

„**Új Élet**“ nyomda r. t., Baja.

Romániai terjesztő: **Békássy Zoltán** Cluj, (Ref. theológia).

Tartalom:

Dudás Tibor: Akarás és cselekvés

Muhi János: A falu: Mól jelene

Tóth Bagi István: A bácskai kisbirtok fejlődése

Dr. Klimes Jenő: Az adósvédelem problémája

P. L.: A Földközi tengeren

Hegedűs László: Fantázia és asztrofizika

Figyelő:

Lévay Endre: Nagy László könyvtár

Nemes L: A bűnöző társadalom kialakulása

Krombholz Károly: Kritika és a közönség

Szemelvények

Előfizetési árak:

Jugoszláviában:	Magyarországon:	Romániában:
Egy évre . . . 30 dinár	Egy évre . . . 4 pengő	Egy évre . . . 100 lei
Fél évre . . . 16 "	Fél évre . . . 2 "	Fél évre . . . 50 "
Negyed évre . . 9 "	Negyed évre . . 1 "	Negyed évre . . 25 "

Egyes szám ára 3 dinár.

Akarat és cselekvés

Szinte unalmasan köznapi szállóigeként szokták emlegetni az akarat mindent legyőző erejét. Miért van az mégis, hogy a gyakorlatban másképp állunk ezzel az akarral. Hiszen éppen a mai idők igazolják legjobban, hogy a pusztá akarat egymagában még édes kevés arra, hogy nyomában közhasznú eredmények gyakorlati érvényesülése lásson napvilágot. Ebből kifolyólag röviden azt mondhatnánk, hogy a lehangosabb akarások is értéknélküliek végrehajtó cselekvés nélkül.

Soha annyi megbeszélés és határozat — soha annyi „parafálás, ratifikálás” — de ki tudná felsorolni azt a sok szép idegen szót, amelyekkel kapcsolatban hol Genfben, hol Párisban, Rómában, majd Lokárnóban válik semmivé valami nagy, az egész emberiség javát hangoztató akarat. A rádiók bötorkú politikusok, neves írók, népboldogítók és egyéb világnagyságok hangos békeszavatait bömbölik és az olasz-abesszin viszály mégis ma vagy holnap talán már egy újabb világégésnek veszi kezdetét. A gazdasági lerongyolódottság államok összeroppanásával, újabb és újabb vérfürdőkkel fenyeget, mert mindenki akarja, hogy jobb legyen, hogy elkerüljük a nagy emberáldozatokat, csak éppen azt nem akarják belátni, hogy az elméleti akarásokat engedékeny szellemű változtatásokkal és határozott cselekvéssel egy életképes gazdasági egység helyreállítása mellett gyakorlati eredménnyé kell tenni. Akarat, csupa hangos akarat, pusztá lényegtelen közhely az egész világ — sehol semmi gyakorlati eredmény. Ez ma korszellem. De vajjon miért? Azért, mert az akarat gyakorlati cselekvés nélkül elvont elméleti fogalomká lesz.

Ezek a gondolatok zsonganak körül, amikor azon elmélkedem, hogy végrehajtó cselekvés hiányában, nálunk is elmaradt a zágrebi magyar egyetemisták által tervezett kongresszus megtartása. Pedig amikor ez az eszme felszínre vetődött, mindenki akarta, mindenki ígérte. Meglesz! Kétség se férhet hozzá, hogy meg kell csinálnunk. Ha nem Noviszádon, akkor Temerinben vagy Szuboticán. Ha nem nyilvános és ünnepélyes keretek között, majd egy szerény vacsorával összekötött megbeszélés keretében igyekszünk megtárgyalni az ifjúság helyzetét és feladatait. Határozatot fogunk hozni és nyomban gyakorlatilag is fiatalos lendülettel cselekvéssé tesszük az akaratot.

Voltak ugyan egypáran, akik attól féltek, hogy összejövete-lünknek nem lesz elég anyaga, — hogy kisebbségi életünk még annyira se öntudatosodott, hogy egyetemi ifjúságunk komoly tárgysorozatot tudna összeállítani saját életfeladatainak és célkitűzéseinek megvitatására. A kételkedőket azonban hamar megnyugtattuk. Annyi kész előadást, annyi megvitatandó kérdést jegyeztünk fel, hogy a viták közben felmerülő esetleges indítványok nélkül is

legalább három napot ki lehetett volna tölteni közös ügyeink érdembeli megvitatásával.

A kongresszus első fontos feladata lett volna a Beográdban, Szuboticán és Zágrebben tanuló magyar egyetemi hallgatók egymásközi személyes megismerkedése. A vojvodinai magyar egyetemi hallgatók közül legtöbbször a zágrebi egyetemen folytatják tanulmányaikat, kevesebben Beográdban, Szuboticán pedig a joghallgatók egy része.

Egymás keresése az összetartás szükségérzete és ezzel a tudatos szervezkedés Zágrebben indul meg először. A szervezkedés teljesen önálló, mondhatnánk az egész kisebbségi magyar társadalom figyelme és velevaló szorosabb kapcsolata nélkül az ifjúság önmagából adódó megfigyeléseinek, megérzéseinek, jobbra saját maga által kitermelt áldozatkészséggel kisebbségi életünkből adódó észrevételeinek és parancsoló követelményeinek keresztül küzdök a forrás és fejlődik egy keresztény világnézeti alapon álló egyesületi közösséggé, amely legfőbb céljával a kisebbségi sorsközösséggel adódott helyzettel és követelményekkel való foglalkozást tűzte maga elé.

Beográdban sokkal később alakult meg a „Bolyai Farkas” néven a magyar egyetemi hallgatók egyesülete. Úgy a zágrebiak, mint a beográdiak részéről többször történtek már próbálkozások a két egyesület közötti szorosabb együttműködés kiépítésére. Sajnos eddigi kapcsolataink és ezen téren kísérleteink még nagyon gyengék és hiányosak az egyébként oly égetően szükséges együttműködés megteremtésére.

Nemrég alkalmam volt a beográdi magyar egyetemi hallgatók elnökeivel beszélgetni. Tőle hallottam először komolyan egyesületi életükről és célkitűzéseikről beszélni.

Az egyesület nem áll világnézeti alapon; tagjainak legfőbb célja a komoly és szabad szemlélődéssel szerzett tapasztalatok alapjain fejlődés, a világ és a kor eseményeinek nyitott szemmel való figyelése, hogy minél gazdagabb szemléletkörük ki-ki egyéniségének legmegfelelőbb világszemléleti felfogást kapva, minél alaposabb felkészültségre tegyen szert.

A szuboticei magyar jogászokkal kapcsolatban sajnálattal kell tudomásul vennünk, hogy különleges helyzetükre, de talán még jobban az általános viszonyokra való tekintettel, nem tömörülhettek önálló egyesületbe és ennél fogva inkább különböző egyesületek kebelén belül nyernek működési lehetőséget.

Ennek az elmaradt kongresszusnak a feladata lett volna, hogy a kisebbségi sorsközösség tudatos és egységes vállalásával a kisebbségi élet követelményeinek érdekében kifejtett munkát és irányelveket a három városban tanuló egyetemi ifjúságnál egy közös nevezőre hozza. Beláthatatlan káros következményei lehetnek ugyanis annak, ha a jövő értelmisége most az egyetemi évek alatt külön utakon haladva annyira eltávolodik egymástól, hogy később a gyakorlati életben nem tudja megérteni egymást és egységes állásfoglalás hiányában magyarságunknak nem biztosíthat olyan

súlyt és jelentőséget, mint amit számarányunk és kultúránk után jogosan várhatunk.

Meg kellett volna tárgyalnunk egyesületeink azon munkásságát, amellyel egyetemi tanulmányaink alatt középiskolai tudásunk fogyatékosságait kell pótolnunk. Sohase lehetünk igazán képzett emberek, ha nem ismerjük vagy hibásan ismerjük saját anyanyelvünket, népünk történelmét, irodalmát, hagyományait és népszokásait. Ezek megismertetésével járó munkát kell évről-évre rendszeresített tervszerűséggel elvégezni úgy a beográdi, mint a zágrebi magyar egyetemi hallgatók egyesületének, hogy az újabb nemzedékből kikerült egyetemi hallgatóink mindezekkel megismerkedhessenek és tisztában legyenek.

Nagy súlyt kellett volna ezen a találkozón fordítani a diákság szociális helyzetének megvizsgálására. Se a beográdi se a szubotikai egyetemi hallgatók szociális helyzetét nem ismerem. A zágrebi magyar diákság illetőleg mondhatom, hogy nálam azt senki jobban nem ismeri. Éveken keresztül vezettem az egyesület menzáját és ez idő alatt szerzett tapasztalataim folytán tiszta képet kaptam úgy a diákság általános szociális szükségleteiről, mint az egyes diákok anyagi helyzetéről. A magam részéről ezen a kongresszuson feltétlen tiltakoztam volna azon súlyos visszaélés ellen, amelyek legnagyobbbrészt a diákság egy részének fejletlen önérzete, másrészt azok túlzott jószívúsége folytán keletkezett, akik a társadalmi rendezések és egyesek áldozati készsége folytán diáksegélyezéssel foglalkoztak. Annak idején pl. a szubotikai Népkör társadalmi mozgalmat indított a magyar tanárképzés lehetőségének anyagiakban való támogatására. Elég volt, hogy valaki azt mondja: tanár akarok lenni, hogy segélyhez jusson. Akadt is elég jelentkező. Hivatást érzett-e az illető vagy nem, jelentkezett a segélyért. Hiszen az 1000—1200 dinár havi tanulmány-segély legalább egypár évre biztos megélhetést jelentett. Így állt elő aztán az a szomorú helyzet, hogy a bölcsészettanhallgató vígan élt az egyetemi városban mindennel szívesebben foglalkozva, mint tanulmányaival. Közben a felületesen megszervezett társadalmi segélyforrások kiapadtak, az illetőt értesítették, hogy többé nem segélyezhetik. Ha vesszük, még jó is, hogy így történt, mert amint említettem, tisztelet a kevés kivételnek, a diákok legnagyobb része sokkal inkább megélhetésnek fogta fel a diákoskodást, semmint kötelességnek. A vojvodinai magyar társadalom nehéz pénzeket áldozott magyar tanárok képzésére és eddig alig pár tanárt kapott.

Bűn lett volna szavunkat nem felemelni az ellen, hogy magának a diákságnak, holott működő szervezetei vannak, a diáksegélyezésekbe nem volt semmi beleszólása. Írott határozattal kellett volna leszögeznünk, hogy a jövőben a vojvodinai magyar társadalom támogatására elsősorban csak az számíthat, aki arra tényleg rá is szorul és emellett felfogásban, munkálkodásban, közös ügyeink és feladataink iránt tanusított érdeklődése, áldozatkészsége és munkássága folytán megérdemli. Egy mindent megbénító keserű

jaj szakad fel az ember lelkéből, amikor azt látja, hogy társadalmunk nehéz anyagi áldozatai mellett közönséges élősdieket, pángermánokat és kozmopolitákat nevelt kisebbségünk nyakára. Rá kellett volna mutatnunk, hogy ma már arravaló hivatkozással, mi szerint „édesapám szegény állami tanító, vagy tanár” a kérvényező még nem feltétlenül érdemesített arra, hogy amúgy is szegény társadalmunk áldozatkészségét igénybe vegye. Meg kellett volna állapítanunk, hogy ma már a tanítók és tanárok a biztos állami fizetés és nyugdíj mellett nem olyan anyagi helyzetben vannak, mint valamikor és semmi esetre sem az ő gyermekeik azok, akik legelsősorban szorulnak rá kisebbségi társadalmunk áldozatkészségére. Nem szeretném, ha valaki jóindulatú őszinteségemet félreértené. Természetes, hogy itt is vannak kivételek és különleges helyzetek. De ma már mindenki tudja azt, hogy akinek körülbelül 3000 dinár biztos havi fizetése és egy vagy két családja van, az egy gyermekét minden külön segély nélkül maga is taníttathatná. Az ilyesmi azonban elsősorban erkölcsi felfogás dolga és inkább terheli felelősség azt, aki az ilyen esetekben elfogadja, esetleg rászorultabbak elől elveszi a támogatást, mint azokat, akik a segílyt nyújtották. Az emberi természetnek velejárója, hogy mindenki főleg kapni szeret, de az önértetnek is fel kellene ébredni, akkor amikor az illetők tudják, hogy náluknál rászorultabbak is igényt tarthatnának a segélyezésre. Tudok például olyan magyar nyugdíjasokat, akik tekintélyes magánvagyon és álláshalmazás folytán sokszoros jövedelemmel rendelkeznek és mégis elvonnék, hogy a fentebb említett szolamok egyikére vagy másikára való hivatkozással kisebbségi társadalmunk tanítsa fiaikat. Ismerek olyan magyar tanárokat, akik még akkor is, amikor a létszámlhiány miatt naponta a bezárás veszedelmének kardja lebegett középiskoláink felett, nehéz pénzeket kerestek a magukhoz kényszerített kosztos diákok és kikényszerített instrukciók révén. És ma mégis igazságtalanságnak tartják, hogy fiuk nem juthat valami kis társadalmi segélyhez.

Mindezekkel nemcsak, hogy foglalkoznunk, de követelnünk kellett volna az ily módon keletkezett kinövések mielőbbi orvoslását. Határozatot kellett volna elfogadnunk a diáksegélyezés intézményes központosításáról. Meg kellett volna vizsgálnunk azokat az eszközöket és módokat, amelyekkel elsősorban maga a diákságtud szociális helyzetén segíteni. A diákságnak nem szabad ölbetett kezekkel azt várni, hogy a kisebbségi magyar társadalomnak kötelessége őt segélyezni. Legalább elvileg kötelességünk arra az álláspontra helyezkedni, hogy szociális helyzetünket mindenekelőtt egyesületi együttélésünk eszközeivel, menza fentartásával, kisebbségi egyesületeinkkel együttműködő rendezéseinkkel és társadalmi mozgalmainkkal magunknak kell javítanunk. Kisebbségi társadalmunk által segélyezett diákok feletti ellenőrző jogot feltétlen a diákság szerveinek kell fentartani. Ily módon százszázalékig biztosíthatnánk az illetékeseket, hogy mielőbb megszűnnének azok az óriási visszaélések, amelyek között eddig előfordulhatott az, hogy a

törekvő becsületes és önérzetes diákok, akik részben összeköttetések hiányában nem juthattak oda, ahol támogatást nyerhettek volna, részben pedig önérzetük nem engedte, hogy a társadalom segélyezését elfogadják, jobb esetekben keserves instrukciókkal, koplalási takarékoskodással, de néha még téglahordással is tengették életüket. Nem fordulhatna elő, hogy a hosszú tanulmányidő alatt a támogatásra legjobban rászorultak szülei tönkremennek és azokból sem lenne idegroncs mire diplomához jutnak, akik ily módon végzik tanulmányaikat, amíg a segélyezettek legnagyobb része hosszú idő után eredmény nélkül mond búcsút az egyetemi városnak.

Foglalkoznunk kellett volna mindazon összetevőkkel, amelyek eredője a kisebbségi élet és helyzet teljes képét tárja elénk. Itt kapcsolódott volna tárgysorozatunkba az öregek és fiatalok viszonya. Nem lett volna szabad lázító szavakkal gyűjtogatnunk, mert nincs egy öreg, akinek a tapasztalatát és tanácsait, de nincs olyan fiatal se, kinek lendületes munkaképességét, bátorságát és áldozatkészségét a kisebbségi élet visszautasíthatná. Erélyesen kellett volna azonban megállapítani azt, hogy az ifjúságot nem lehet úton útfélen leinteni azzal, hogy még fiatal és nincsenek élettapasztalatai. Fiatalok vagyunk, de senki se hagyja figyelmen kívül, hogy mi a kisebbségi életben nőttünk és nevelkedtünk, amíg az öregek ebbe csak beleestek és éppen erre való tekintettel se tolakodásnak se tekintélyromboló tiszteletlenségnek nem szabad nyilvánítani, ha azt állítjuk, hogy kisebbségi életünk számtalan követelményét az ifjúság jobban ismeri, mint az öregek. Nem szabad lett volna figyelmen kívül hagynunk azt, amit a Magyar Közművelődési Egyesület ujjáalakulásakor annak alapszabályaiba foglaltak, hogy az egyesületnek csak kifogástalan előéletű tagjai lehetnek. Követelnünk kellett volna, hogy ne csak a Közművelődési Egyesületből, hanem közéletünk minden megnyilvánulásából és minden intézményéből rekesszük ki azokat az embereket, akiknek ott se előéletük se erkölcsi felfogásuk alapján helye nincs és eddig se lehetett volna.

Amikor pedig ezen a kongresszuson az ifjúság szava hangsúlyozott követelésbe csapott volna át, nem feledkeztünk volna meg az állás- és kenyérműködési fiatal magyar értelmiség helyzetéről se és joggal követeltük volna, hogy azok az álláshalmazok, akiknek a betöltött állásokra semmi szükségük nincs, de bürokratikus összeköttetések által elveszik az erre szoruló fiatalok kenyerét, mert kiszorítják még azokból az állásokból is őket, amelyekre maguknak képzettségük sincs. Követelnünk kellett volna, hogy vagy önként mondjanak le, vagy az arra illetékesek távolítsák el őket és lehetőség szerint ezeket az állásokat arra szorult és képesített fiatalokkal töltsék be.

A legidősebb és legszükségesebb követelmények az értelmiség és a nép nagy rétegének egymáshoz való viszonya sem maradhatott volna szó nélkül. Megállapítottuk volna, hogy a jövőben minden olyan számítás eredménytelen, minden olyan mozgalom

illuzórikus, amely elsősorban nem a nép ezerarcú követelményeit, hanem egyesek érdekeit tekinti kiinduló alapul.

A magam részéről a néppel való kulturális kapcsolataink és ezzel egész kisebbségi életünk szellemi színvonalának emelésére vonatkozólag Temerinre hívtam volna fel a figyelmet. Megállapítottam volna, hogy Temerin az utóbbi időben nem nagyhangú szólamokkal, de szerény és becsületes munkával közművelődési téren többet mutatott, mint bármelyik más vojvodinai város. Többet mutatott, mert ott a magyar paraszt becsületessége és munkaszeretete összeolvadva az ottani iparosság és értelmiség önzetlen kultúrszeretetével és áldozatkészségével egy olyan egészséges szellemi légkör kialakulását tette lehetővé, amelyben a magyar paraszt, iparos, kereskedő és középosztály minden dolgozni tudó tagja építő szerephez és munkához juthatott. Itt nem kellene mást említenem, mint a temeriniek által rendezett sorozatos műkedvelő előadásokat és a legutóbbi Illés-napot, amelyen Temerin azt is bebizonyította, hogy még lehet valami rendezésnek népies és faji jelleg mellett is előkelő kultúrértéket biztosítani. A temeriniek rámutattak arra, hogy milyen jóvátehetetlen hibát követtek el azok, akik „földszagú” jelzővel hamisították be köztudatunkba a magyar parasztot. Temerin társadalma Illés napján bebizonyította, hogy a kérgeskezű, lélekszívű Szilák Pali, Bartók Jóska bátyáink és a többi becsületben megőszült nyolcvanéves öregek erős paraszt fiaikkal, lányaikkal, durcásarcú kékszemű kis unokáikkal paraszti mivoltuk ellenére is értékes kultúrtényezői kisebbségi életünknek.

A bevezetésben azt fejtegettem, hogy ma nagy akarásoktól hangos az egész világ, de mi végeredményben mégis minden érdembeli és nagyobbvonalú cselekvéseket nélkülöző időben élünk. Mindezeket a dolgokat, amelyek itt csak vázlatosan vannak felsorolva, a kongresszuson több oldalról hozzászólva és megvilágítva lehetett volna kifejtetni és megtárgyalni. Sajnos az idén már nem lehet semmit sem tenni, pedig meg lehetett volna mindezt csinálni, ha nálunk is inkább a cselekvés, mint az akarat jutott volna kifejezésre. Ha a sok akarattal és kevés cselekvéssel átítatott korszellem valamennyire menthetne is bennünket, ügyelnünk kell arra, hogy a jövőben inkább cselekedjünk, mint akarjunk.

Dudás Tibor

Mélységes fájdalommal vettünk tudomást hön szeretett tanárunk

Penavin Elemér

váratlan haláláról.

Nagy veszteség ért bennünket az ő halálával, mert a szubotikai magyar diákság egyetlen történelemtanárát, a nagyképzettségű és igaz pedagógust veszítette el benne.

Mint igaz embert, néhány legendás történelemtanárunkat örökre emlékezetünkbe vessük.

A FALU

Mól jelene

Írta: Muhi János

1

Amikor kezembe veszem a tollat, hogy falumról tanulmányt írjak, kellemetlen érzések fognak el. Szülőfalumról csak jót és szépet szeretnék írni, de az elégedetlen tárgyilagosság kényszerítő hatása alatt sok rosszat és kellemetlent is el kell mondanom. Remélem, megértik az érdekeltek, hogy a sebész kése fájdalmat okoz ugyan, de gyógyít.

*

Mól tiszamenti nagyközség, tizenegyezer lakóssal. Néhány-százéves szenvedésekkel, küzködésekkel és sikertelen akarásokkal teli története van. A mult megírása egy külön tanulmányt követel, ezért ezalkalommal csak nagyvonalakban térek ki erre.

Mólt a török hódításai előtt Moharévénak hívták. Tíz kilométernyire feküdt a mai községtől, az Oromparton. Moharévét a mohácsi vész évében tüntette el a föld színéről a félhold hatalma.

A mai község helyére a szentai csata után, 1701-ben telepítettek először néhány szerb határórt. Ezek vetették meg a mai község alapjait. 1800 körül telepítettek ide több száz magyar családot Kiskörös, Csengőd és Kecel környékéről. Ezek a most itt élő magyarok ősei.

Mól harminchét kilométer hosszú határában huszonötezer hold termőföld van. A hatalmas kiterjedésű határában mindössze néhány százláncon felüli birtok van, míg a határ többi része néhányláncos kisgazdák között oszlik meg. A lakosság nyolcvan százalékának van saját földje, a fenmaradt húsz százalék pedig földnélküli zselér. A földművelésből eredő anyagi javak képezik a népjólét főforrását, miután a lakosság kilencvenöt százaléka ezzel foglalkozik. A földművelés ésszerűen történik, a föld pedig jól terem. Dacára ennek, a nép anyagi helyzete kedvezőtlen, élete örök küzdelem a létért. Bármennyire is jól terem a föld, az általános világpanágás következtében beállott alacsony terményárak miatt, súlyos gondokkal küzd, kemény és kilátástalan harcot vív a mindennapi kenyérért. (Talán a sors iróniája, hogy ez a nép, amely szorgalmával sokban elősegíti, hogy ez a termékeny bácskai föld annyi búzát teremjen, — mégis kukoricakenyeret eszik.)

Ami Mólon tipikusan móli, azok a mértani pontossággal lera-kott, széles, mindkét oldalról hatalmas eperfákkal szegélyezett, nyil-egyenes uccák. Az apró, fehérremeszelt házak, nagy udvarokkal, alig látszanak ki a nagy fák dús lombjaiból.

Mólon ma körülbelül nyolcezer katolikus vallású magyar él,

akik a község nyugati részét lakják. A szerb és magyar részt elválasztó uccát még ma is „Granic”-nak (határ) hívja a nép. A szerb és magyar részen kívül még Alvégre és Felvégre osztják.

Mólon három pénzintézet és két önszegélyző egyesület működik, de miután a földművesnek ma egyik sem ad pénzt, mai közgazdasági szerepük jelentéktelen. Úgy a faluban, mint a tanyákon lakó kisgazdáknak van gazdaköre, de mind a kettő már évtizedek óta állandóan feloszlás előtt áll, miután a gazdaközönség érthetetlen és káros közönye miatt halálra van ítélve. Itt minden hasznos kezdeményezés belehal az annyiszor kárhozottatott bácskai közönybe, melynek áldástalan ütemét mintha éppen Mól diktálná.

Amint már előbb is említettem, a lakosság nagyobb részének van néhány lánc saját földje. Aszerint tagozódik a község társadalma, hogy ki mennyi vagyon felett rendelkezik. Nálunk a képzettséget, tekintélyt, tehetséget és minden mást, amely a társadalmi rétegződés szempontjából számításba jöhet, — láncsal mérnek. A kevés vagyonúak a zsellérekkel, a közepes gazdák az iparosokkal, a nagy gazdák pedig az értelmiséggel tartanak.

Földművesek, iparosok, értelmiség

A moli paraszt szorgalmas, békés, jóindulatú. Nagyokat hallgat, ritkán beszél. De ha beszélni kezd, minden szavának olyan jelentőséget tulajdonít, úgy megrágja mindegyiket, mint egy diplomata. Nyáron szorgalmasan dolgozgat, takarékoskodik, télen azonban — disznótorok és egyéb családi jellegű összejöveteleik alkalmával — kitör belőle az ősi természet. Az Osztrova sok búfelejtőt terem és a hosszú és unalmas téli estéken, amikor úgy sem lehet dolgozni, összejönnek a sógor, a koma és a szomszéd és miközben határozott állást foglalnak a hetvenszázalékos községi pótdó ellen, szépen lassan „eláznak”, ami ilyen esős évszakokban nem is csoda. Hej, amikor még ötszáz dinárt ért a búza, de szépen húzta a cigány és folyt a bor, ma azonban legfeljebb csak ilyen családi alkalmakkor lehet kirúgni a hámból.

A falu kaszinója a sarok, meg vannak a maga törzsvendégei. Itt az uccák kereszteződésénél pipáznak vagy kártyáznak embereink, meghányják-vetik az időszerű kérdéseket, politizálnak a maguk módja szerint és kifogyhatatlan erővel idézik azokat a szép időket, amikor még jobb ára volt a terményeknek és kevesebb gondot okozott a megélhetés.

Fehérre meszelt kis házaik leginkább csak szoba, konyha és istállóból állanak. De ha egy jobbmódú rá is szánja magát, hogy többszobás lakást építsen magának, a télen-nyáron befüggönyözött ablakú szobák lakatlanul állnak, míg a gazda leginkább valami kis zúgban, alsó lakásban, (kisházban) huzza meg magát. A „tiszt szobák”-ban a világért sem lakna. Legfeljebb ha meghal. Akkor ide ravatalozzák fel. Vagy ha lakodalom van a házban, ide vezetik a lakodalmas vendégeket.

A lányok és asszonyok éppúgy kiveszik részüket a földmun-

kából, mint a férfiak, ennél fogva nálunk a nő fontos gazdasági tényező. Éppugy átérzi a kereső munka szükségességét, mint a férfi, a családi közösség jóléte a célja, melyért férjével párhuzamosan küzd. Bámulatos ezeknek a szívós, tenyeres-talpas, pirosposzgás arcú asszonyoknak a munkabírása, akik hajnaltól késő estig együtt dolgoznak a férjükkel és ezenfelül még a házi teendők elvégzésére és a gyerekek rendbentartására is marad idejük. Ennek ellenére a nő a házasságban némileg mégis alárendelt szerepet tölt be, amennyiben férjét feltétlen urának és parancsolójának tekintti. A férj a fizikai fenytéstől sem riad vissza, sőt ez igen gyakori. De ebből harag ritkán, elválás pedig sohasem származik, mert a nő férjének ezen jogát is elismeri.

A rossz házasság fogalmát nem ismerik. Ha a házasság tényleg rossz is, ez sohasem megy át a tudatba.

Jellemző a földmunkás osztályra, hogy még a ma már divattá fajult egykerendszer korában is sok gyermeket nevelnek. Ebben az osztályban családonként 5—6 gyermek az átlag. Nem ritkaság 8—10 gyermeces család sem.

A földműves családok a gyereket fontos gazdasági tényezőnek tekintik és mihelyt az valamennyire felcseperedik, kereső munkát végeztetnek vele. Öt-hat éves gyermekeknek már nagy hasznát veszik, mert amíg a szülők hétről-hétre dolgoznak, ezek gondozására bízzák az apróbbakat. Ahogy a gyermek nő, fokról-fokra fontosabb szerepet tölt be a család gazdasági életében. Tizenkét-tizenéves korától, már mint önálló kenyérkereső szerepel.

A házasság megkötését a nincstelen munkáscsaládoknál rendszerint szerelmi indítékok idézik elő. Néhány láncos, szóval vagyonosabb családoknál azonban kimondottan az anyagi állapotok szülik. A szülők keresnek gyermeküknek az ő szempontjukból megfelelő házastársat és azután összeboronálják a fiatalokat. Megtörténik, hogy a fiatalok egyenesen gyűlölik egymást, mégis házastársakká lesznek. A szülők akaratának minden körülmények között engedelmeskedni kell, mert aki nem engedelmeskedik, nem kap részt a vagyonból. Ezek a szülők a szerelmet és a házassághoz szükséges lelki összhangot különben is csak az értelmiség által kitalált fényűzésnek, úgymond „Üri betegségnek” tartják. Ha a leány például vonakodnék férjhezmenni a kiszemelt legényhez, a szülők azzal győzik meg, hogy majd összeszoktok, majd megbecsülitek egymást és jó lesz.

Tévedés volna azt hinni, hogy azután az ilyen, a szülők által anyagi indítékok miatt megkötött házasság boldogtalan. Ezt a fogalmat a nép nem ismeri. A fiatalok idővel tényleg összeszoknak, megbecsülik egymás munkabírását, a létért vívott közös küzdelem közelebb hozza őket egymáshoz; azután jönnek a gyerekek, úgy a férj, mint a feleség a gyermekei nevelésében megtalálja a célját és a házasság már is a legszilárdabb alapokon nyugszik. Mindig dolgoznak, minden gondolatuk a megélhetés megkönnyítésére irányul és nem érnek rá boldogtalannak lenni.

Amint már mondtam, a házasságban a fizikai fenytés sem ritka eset. Ha a férj történetesen a szokásosnál jobban elverte a feleségét, az esetleg hazaszalad az édesanyjához, aki visszavezeti, kibékíti őket és már ismét szent a béke. A házasság felbontása majdnem ismeretlen fogalom. Ez már a finomra romlott lelkek szokása. Helyesen mondtam: ma már szokása.

A népet mély vallásosság, babonaság és mohó földéhség jellemzi.

A vallásosságról és babonákról, mint olyan vonásokról, melyek legjellemzőbb megnyilatkozásai a népléleknek, miután lelki problémáikat kimerítik, külön tanulmány keretében fogok értekezni. Itt csupán a földéhségről, a föld rajongó szeretetéről akarok beszélni.

A földéhség, a földszerzési vágy a nincsteleneknél a természetes élni akarás következménye, a gazdagoknál pedig gyűjtési szenvedély.

A szegények már kora ifjúságuktól kezdve megvonnak maguktól mindent, az étkezésre és ruházkodásra fordított kiadásaitak leszorítják a minimumra, félreraknak minden parát, hogy valamikor majd tudjanak egy láncocska földet venni, amely a biztos mindennapi kenyeret megteremné. Ez az egyetlen cél: a mindennapi kenyér. Csak kenyér. Ez sokszor az életük végéig elérhetetlen ábránd marad, de küzdenek eléréséért. Csodálatra méltó az az önmeztagadás, amit a mindenkori jelenben tanusítanak, hogy a jövőt biztosítsák.

Azoknál, akiknek már van annyi földjük, hogy ezzel a megélhetésük biztosítva van, a földszerzési vágy gyűjtési szenvedélyé fokozódik. A konjunkturális időkben ez a gyűjtési láz annyira erőt vett a népen, hogy elveszítette a különben sajátságává vált megfontoltságot és azt a képességét, hogy a lehetőségekkel számolni tudjon. Ekkor hitelbe vettek, meggondolatlanul, földeket lánconként 30—40.000 dinárért. A vételár fedezésére felvett hitelre fizettek 25—30 százalékos kamatot, amit már a termények akkori magas ára mellett sem tudtak létezésük veszélyeztetése nélkül viselni. Később jött az árak lemorzsolódása, a föld elértéktelenedése, míg az adósság teljes értékben fennmaradt. Ez a földműves osztály mai túladósodottságának egyik főoka. A másik főok pedig az, hogy a háboru utáni időkben a földműves osztály is bekapcsolódott az akkori idöket jellemző nagyravágyási tömegörületbe. Mint a nép többi rétege, úgy ök sem gondoltak arra, hogy egyszer bekövetkezhetik a mai helyzet, meggondolatlanul költek, életnívójukat aránytalanul fölemelték. Építettek, öltözködtek. Kívülre éltek ök is: minél többet mutatni. Azt is ami nincs, azt is amit nem lehet.

Mindezek után — melyek alapos élettapasztalatokat eredményeztek és megmutatták a jövőben követendő helyesebb utat — még mindig elviselhetőbb volna a földművesosztály helyzete, ha a közterhek nem volnának még mindig a konjunkturális színvonalon.

A közterhek aránytalan magassága adta meg a már fentebb

ismertetett körülmények által megingatott népjólétnek a kegyelem-dőfést és ez a földműves osztály mai válságos helyzetének a harmadik főoka.

A földmunkás osztályt gyötri a munkanélküliség réme. Aratási és cséplési időben kevés kivétellel dolgozhatnak ugyan, de azalatt az alacsony munkabérek miatt nem tudnak annyit keresni, hogy egészsévi kenyérszükségletük fedezve legyen. Már csak azért sem, mert ezek sokgyermekes családok. A kisbirtokrendszer miatt egészsévi elhelyezkedést alig találhatnak. Az élni akarás, a szükségesség kenyér mindenáron való megszerzésének kényszerítő hatása miatt nagyon felvirágzott a dohánycsempészség és a gabonapálínkák főzése. Ezzel igyekeznek a munkanélküliség következtében elvesztett életlehetőségeket visszaszerezni.

A kereskedő- és iparostársadalom helyzete is — a földműves osztály vásárlókéességének megcsappanása folytán — szomorú. Még mindig kedvezőbb ugyan, mint máshol, mert Mólón nincs is tulajdonképpen a szó szorosán vett értelmében iparostársadalom. A móli kereskedőknek és iparosoknak többnyire van néhány lánc saját földjük is és így különben is csak akkor üzik iparukat, ha földmunka nincs. Nyáron azok az iparosok is csépelnek, aratnak, akiknek nincs saját földjük. Így szerzik meg maguknak a legszükségesebbeket.

A falu kevésszámú értelmisége, noha a népből származik, nem vesz részt a nép művelésének munkájában. Egyéni érdekek által sugalmazott érintkezéseken túl nem is igen érintkezik a néppel. Külön világot él, függetlenül a falutól, saját külön világát. És értelmiségének magaslatáról — legyünk őszinték — egy kicsit le is nézi a parasztot. Ez a tény főoka a társadalmi élet lanyhaságának. A mi embereink, ha jól megy nekik, azért nem törődnek közügyekkel, ha pedig rosszul megy, azért, mert amint mondani szokás, elég a maguk baja is.

Közművelődés

A közművelődés ügye nagyon sok kívánnivalót hagy hátra. Nemcsak a földhözragadt szegények, hanem a vagyonosabbak is, akiknek erre nincs szükségük, korán kiveszik gyermekeiket az iskolából, mert hasznosan fel tudják őket használni a gazdaságban. Már a harmadik, negyedik elemibe járó gyermeket is gyakran ott-hon tartják az iskolából, mert a családnak szüksége van rá.

Magában a községben az elemi iskolák száma többé-kevésbé kielégítő. A tanyákon azonban, ahol pedig a lakosság nagyobb része él, — noha öt elemi iskola működik, — egyenesen siralmas. Ugyanabban az időben egyetlen terembe van beszerítve az elemi iskola valamennyi osztálya, egyetlen tanerő vezetése alatt. Elképzelhető, hogy a tanítónak — még akkor is, ha munkaakarását felfokozza — mennyi ideje van egy-egy gyermekkel foglalkozni, ha egyidőben 4—6 osztály tananyagát tanítja és van 50—60 tanulója. Ez annál nehezebb, mert a magyar gyermekeknek két nyelven

kell tanulni. Ez így megy már évtizedek óta. A betűvetést valahogyan elsajátítják, de egyéb ismeretek elsajátítása ilyen iskola-viszonyok mellett még akkor sem volna lehető, ha a szülők gyermekeiket lelkiismeretesen küldenék iskolába. Ez azonban nem így történik. Télen az öt-hat kilométerre lévő iskolába a rossz idő miatt nem küldi, tavasszal pedig azért, mert már hasznát tudja venni. Most elképzelhető, hogyha az alapismeretek elsajátítása ilyen nehézségekbe ütközik, milyen lehet az iskolán kívüli önképzés.

Ezek a körülmények még hosszú évekig keréktörői lesznek a földművestársadalom művelődési lehetőségeinek és ezzel a falu általános műveltségi színvonala emelésének is.

Társadalmi élet

A társadalmi élet kifejlődését megbénítja a közöny. A közöny egyetlen pont, melyben valamennyi társadalmi réteg felfogása egyezik. Van ugyan néhány egyesület, de ezek csak papíron élnek. Minden évben tartanak közgyűlést, ezen elhatározzák a fokozottabb munkát, azután a következő közgyűlésig ismét nem csinálnak semmit.

Egyetlen egyesület, mely a község társadalmi életében említésre méltó szerepet játszik, a Varga Lajos plébános vezetése alatt működő Katolikus kör. Az elnök sok névtelen, de lelkes segítő-társával már évek óta termékeny munkát fejt ki a Kör téli kulturisztjeinek megrendezésével. Kéthetenként tartanak a tagok számára ingyenes kultúrestéket, melyeknek műsoranyaga ismeretterjesztő és szórakoztató előadásokból áll. Ha a község minden egyesülete ilyen helyesen fogná fel hivatását és a népművelő munka szükségességét, lényegesen jobban állhatnánk a közművelődéssel is.

A Katolikus Körön kívül még az ifjúság műkedvelő gárdája érdemel említést. Ezentúl meghalt a társadalmi élet, belefult a közönybe és a lelkiismeretlen nemtörődömségbe, noha élénk és hasznos társadalmi élet kifejlődésére minden szükséges adottság meg van.

Az ifjúság

A bemutatott társadalmi és gazdasági helyzet keretében az ifjúság helyzete egyenesen kétségbeejtő. Elhelyezkedési lehetőségek természetesen itt se nincsenek.

A földműves ifjúság valamennyire megtalálja az elhelyezkedés lehetőségét a szülői háznál. Az iparos és kereskedő ifjúság azonban nem találhat sehol. Városba nagyon fogyatékos műveltségével nem mehet, helyben pedig aránytalan túltermelés mutatkozik.

Felháborító az iparosok és kereskedők egy részének az a bűnös lelkiismeretlensége, melyel — nem túlzok — gyártja az iparost. Két-három tanoncot is tart egyidőben, de ha felszabadítja őket, tovább nem alkalmazza. Új tanoncokat vesz fel, akik éveikig ismét ingyen dolgoznak neki, hogy azután mire kitanulják a mesterséget, szaporítsák a munkanélküliek aggasztóan népes taborát. Csak egyéni érdekekből vesznek fel tanoncot, itt más szempont

nem jöhet számításba és nem számolnak azzal, hogy a kitanult segédekkel mi lesz.

Az iparos és kereskedő ifjúságot a nagyravágyás, nagyképűsködés, önteltség és a legtökéletesebb tudatlanság jellemzi. Nem tanulnak és nem akarnak tanulni, még akkor sem, ha erre alkalom adódik. A tudatlanságot nem szégyenlik, a tanulást annál inkább. Beszédükben, írásukban, modorukban, csak vasalt nadrágjukkal és nyakkendőjükkel különböznek a földmunkás ifjúságtól, akiket pedig, mint társadalmilag alacsonyabb rendűeket, lenéznak. Nem olvasnak és nem akarnak olvasni.

A község problémazöménének az iparos ifjúság ügye egyik legnagyobb horderejű problémája. Halaszthatatlanul nagy szükség van egy iparos ifjúsági önképzőkör és könyvtár alapítására, mert csak ezzel lehetne a bajokon segíteni. A község tanítóira vár az egyesület megalapításának kötelességgel határos feladata. Az értelmi ifjúsággal aránylag jobban állunk. Társadalmi és osztályöntudatuk helyes és a kor követelményeinek megfelelően jut kifejezésre. Itt is találhatnánk sok javításra szoruló körülményt, de reméljük, hogy az ifjúság ezen hibáiból kinő. Felfogásaik helyesebbek, emberibbek, mint az idősebb értelmiségé. Nem zárkóznak el a nép elől műveltségük elefántcsont-tornyába, hanem érintkeznek a néppel és a népiránti kötelességük tudatában ennek, társadalmi és kulturális helyzetének megjavításán munkálkodnak is. Igyekeznek a csipkerózsikaként szunnyadó társadalmi élet vérkeringését felfrissíteni és a konstruktív erők összegyűjtésével egyszer már tenni is valamit

Talán sikerül is . . .

A leány-ifjúsággal is napról-napra rosszabbul állunk. A szerevény, szorgalmas és erényes leányokat mindjobban hatalmába ejti a divatosodás ördöge és a legjobb utakon haladnak, hogy rövidesen a megbecsülést megérdemlő falusi leányok helyett, léha, munkátlan életű, nagyvárosi nőkké váljanak. Már is sok közöttük a piperkőc divatbábu. A művelődést ők is csak a divat vakonkövetésében látják. Félő, hogyha ezek a mostanában erősen térthódító, úgynevezett divatos rossz szokások elharapóznak, az anyyira megbecsült, jólnevelt falusi lányok elveszítik értéküket.

*

Egyetlen tanulmány keretében nem volt alkalmam falumat minden problémájával, bajával és akarásával együtt bemutatni. Így csak a legégetőbbeket, a legbántóbbakat és a legjellemzőbb vonásokra mutattam rá. A többiekét külön tanulmány keretében fogom tárgyalni.

... Ha népünk szomorú helyzetén segíteni, javítani akarunk, meg kell ismernünk annak fejlődését, bajait. Követnünk kell Tolsztoj szavait, amely szerint egy görcsökben szenvedő embért nem gyógyíthatunk meg, ha nem ismerjük szenvedései okát.

A bácskai kisbirtok fejlődése

5

Az előző cikkek során láttuk, hogy az elhibázott földosztás, illetőleg legelőfelosztás milyen komoly következményekkel járt. Ez az elhibázottság mégegyszer megbosszulta magát, de sokkal komolyabb formában. A világháború befejezése után a vojvodinai községeken is átvonult forradalmi hullám nálunk főképpen a rossz legelőelosztásból származó elégedetlenségből táplálkozott. A forradalom után pedig a megváltozott viszonyok folytán a nincstelen zsellérek munkaalkalma kisebb lett. A nagybirtokok eltűntek és az addig kizárólag azokon dolgozó napszámosok kenyér nélkül maradtak.

Legelső cikkünkben általánosságban foglalkoztunk már a világháború utáni helyzettel, azonban nem árt most tüzetesebben tárgyalni ezt. Teljes részletes tárgyalásról statisztikai adatok hiányában szó sem lehet és így csak hozzávetőlegesen rajzolhatjuk meg a magyar kisbirtokos néprétegnek a helyzetét.

Tudjuk, hogy a világháború sok mindent felforgatott és ez a felforgatottságnak, a bizonytalanságnak érzetét keltette. A világháború megingatta a bácskai gazdaosztály szilárd alapjait és ennek következtében a mintegy tíz év múlva (1929 után) bekövetkezett hatalmas gazdasági válság könnyen elsodorta a megingott egzisztenciákat.

A világháború romboló hatása ott kezdődött, hogy a háborús években néhány szerencsés spekuláns rendkívül rövid idő alatt meggazdagodott. Nemcsak a fővárosok és városok szerencsés, befolyásos üzletembereinek kedvezett a szerencse, nem csupán a nagyvárosok többé-kevésbé lelkiismeretlen üzletemberei tudták kihasználni a háborús évek árdrágulási konjunktúráját, hanem a falun is volt egy vékonyka réteg, amely inkább véletlen szerencséivel, mint tudatos üzérkedéssel hirtelen meggazdagodott.

Az egyik meggazdagodási úton a protekciós, ravasz falusi gazdálkodók — de főleg paraszt marhakereskedők, alkuszok haladtak. A katonai szolgálat alól valamennyien úton-módon kivonták magukat és otthon kereskedtek mindenféle vágó és igavonó állatokkal. Az üzlet jól ment és a szerencsés alkuszok hamarosan — falusi szemmel mérve — nagy vagyona tettek szert.

Különösen a háború vége felé, a nagy drágaság idején virágzott fel az ilyen kereskedés. Akkorra már a falusi lakosság minden rétege vérszemet kapott és aki csak egy kis tőkét befektetett, aki valamennyire is ügyes, vállalkozószellemű volt, az vígan kereskedett. A férfiak a fronton voltak, ezért sok esetben a bátrabb asszonyok láttak munkához és serényen vitték kevés eladásra kerülő holmijukat a városba. Ebben előljártak a kofák, akik nem elégedtek meg, hogy a csirkét, tojást, szappant, zöldségfélét a faluról a legközelebbi városba vitték, hanem a fővárosba mentek, ahol hatványozottan drága volt minden és árúikat ott adták el jó pénzért.

Persze a fővárosból sem tértek vissza üres kézzel, hanem összevásároltak olyan ipari cikkeket, amelyek a falun túlságosan drágák voltak — vagy teljesen kifogytak — és azt vitték haza. Otthon ismét a beszerzési árnál jóval drágábban adták el és így újra szépen kerestek. A kofák után az élelmesebb földművesasszonyok is hozzáláttak az ilymódon való kereskedéshez. Természetes, hogy abban az időben, amikor az élelmiszerek és ipari cikkek ára napról-napra emelkedett, szép keresetre nyílt alkalom.

A másik út a bérlettel való üzérkedés volt. Azok, akik még a háború előtt többéves szerződést kötöttek valamely földterület kibérlésére és a bérösszeget készpénzben állapították meg a háború alatt, amikor a gabona ára ugrásszerűen emelkedett, könnyen kifizették a bért, mert a gabona aránytalanul megdrágult. Sokkal jobban jártak azok, akik adósságra földet vásároltak. Ugyanis ha hosszabb lejáratú részletekben fizették a föld vételárát, akkor a háború második felében, amikor a gabonának már rendkívül felszökött az ára, a vevő a mellényzebből kifizethette a hátralékos vételárát. Csak annyit fizetett a földért, mintha árendálta volna. Ez volt a földszerzésnek legkönnyebb útja. Aki falun a háború ideje alatt még idejében észbekapott és akinek volt némi pénze, az könnyen szerezhetett.

Természetes, hogy az ilyen sikeres üzérkedés felkeltette a gyors meggazdagodás utáni vágyat. A frontról hazatérő nagy tömegek látták, hogy az ügyesek, a közös frontszolgálat alól kibújtak milyen szépen megszédtek magukat anélkül, hogy verejtékeznük kellett volna. A komoly, kítartó munkával való vagyonszerzés hosszadalmasnak és nehézkesnek látszott előttük. Gyorsan szerettek volna meggazdagodni. Ezért a földművesek, a gazdálkodók közül sokan otthagyták a mezei munkát és kereskedésbe fogtak. Leginkább állatokkal kereskedtek.

A háború után egyelőre a mezőgazdaság is kifizetődő volt. A buza ára továbbra is magas színvonalon állott, a gazda az árra nem panaszkodhatott. Éppen a jó gabonaárra való tekintettel sokan anyagi erejükön felül földet vásároltak, mert abban a hiszemben voltak, hogy miként a háború alatt, úgy most is később még inkább emelkedik a buzaár és a földet könnyen kifizethetik.

Ilyképen tehát azt látjuk, hogy a háború sok gazdálkodót kimozdított eredeti nyugalmas munka és életmedréből. Egyik részük állatkereskedéssel, a másik — ez volt a nagyobb rész — pedig földüzérkedéssel akar meggazdagodni.

A szegénységet, a nincsteleneket szintén megkavarta a háború. A nincstelenek a háborút befejező forradalomtól csodát vártak, az élet azonnali megjavulását. Azután, ahogy a viszonyok rendeződtek, csalódtak. A felelőtlenül izgatók eltűntek. A szegény nép pedig várt, lesett valami után, ami megváltja nyomorúságos helyzetéből.

Ekkor jöttek a kivándorlási ügynökök a falura. A kivándorlást szorgalmazó hajóstársaságok hírverése sikerrel járt. A nincstelenek utolsó vagyonkájukat is pénzzé téve nagy tömegekben indultak

meg az ígéret földje: Amerika felé. 1918-tól 1924-ig folyton fokozódott a kivándorlás. A magyarok sokkal nagyobb arányban vándoroltak külföldre, mint az országban bármely más nemzetiség. A kivándorlási láz 1924-ben érte el a csúcspontot, amikor több mint négyezer magyar ment külföldre szerencsét keresni. Később a kivándorlási lázat is lecsillapította a kivándorlottak részéről visszaáramló csalódás- és keserűség hullám.

Ilyen állapotban érte a bácskai földművestársadalmat az 1928 után bekövetkezett nagy gazdasági válság. A válságnak a falura nézve két végzetes kihatása volt: a gabonaárak katasztrófális zuhanása és az állatárak nemkevésbé gyászos következményű nagyarányú csökkenése. Most éppen fordítottja történt annak, ami a háború alatt lejátszódott. A buza többszáz dinárral olcsóbb lett (négy év alatt 500 dinárról 200-ra, majd 170-re és 120 dinárra esett az ára) és aki adósságra vásárolt földet, az most kegyetlenül belebukott az üzérkedésbe. Nemcsak a vásárolt föld úszott el, hanem az eredetileg meglévő birtok is. Az ősi föld is a szerzett után ment. De nemcsak azok mentek tönkre az 1929 utáni években, akiknek földvásárlásból kifolyólag adósságuk volt, hanem azok is, akik bármilyen más módon kisebb vagy nagyobb mértékben eladósodtak.

Az állat- és gabonakereskedőkké lett gazdálkodóknak szintén tönkremenés lett a sorsa. Egyrészt az árak szintén katasztrófálisan estek, másrészt pedig az új „kereskedők”, mint minden szakképzettség nélküli emberek semmit sem értettek a kereskedelemhez, nem tudtak okosan spekulálni, különböző károk érték őket és előbb-utóbb a tönkremenetel vált a sorsukká.

A bácskai gazdálkodóknak a gazdasági válság kezdetén megindult tönkremenési folyamata még most is tart. Lassan-lassan eladogatják a földjüket, zsellérsorsba kerülnek, kiábrándult, kedvetlen, erőtlén tömeggé válnak, amely tömeget minden szélroham a kedve szerinti irányba sodorhat. A föld lassanként a más, szorgalmasabb, józanabb gazdálkodó nemzetiségek kezébe kerül.

Valamit tenni kell a magyar gazdálkodó- és napszámososztály megmentésére. Gazdasági szövetkezeteket kell létesíteni. Eladási és beszerzési szövetkezeteket. És szükséges statisztikai adatokat szereznünk a kisebbségi gazdátársadalom anyagi helyzetéről. Hogy tudjuk hányan vagyunk, mivel rendelkezünk...

Mert hiszen társadalmi egységben és tudásban van az erő.

(Vége)

Tóth Bagi István

... A népelet jelentősége az, hogy maga adja az erőforrást és a termőtalajt a saját vezetőinek, a jövő intelligenciájának kialakulására. Viszont ennek a vezetőrétegnek életében a nép megint céllá teendő: azoknak kell élnie, azokat kell védelmeznie, gazdagítani; akikből kiemelkedett.

Makkai Sándor: Népi intelligencia

Az adósvédelem problémája

Mikor a kormány a súlyos gazdasági válságot megoldani igyekszik s az eladósodott, mezőgazdasági jövedelemből élő alanyokat ismét produktív erőkké öhajtja emelni, hogy a megbénult gazdasági vérkeringés megindítása által a gazdasági életet természetes, fejlődőképes mederbe terelje és mikor a lapokban számtalan, e súlyos kérdést tárgyaló s a különböző gazdasági érdekeket összeegyeztetni törekvő javaslat lát napvilágot, akkor megállapíthatjuk, hogy ránk kisebbségekre nézve e probléma rendezésénél a gazdasági létfenntartás kérdése merül fel. Mert ha kisebbségünk gazdasági elhelyezkedését figyeljük azonnal szembeötlik, hogy túlnyomó részben földművelésből élünk, illetve mezőgazdasági munkajövedelemből, tehát ahhoz a gazdasági réteghez tartozunk, mely a legnagyobb nehézségekkel küzd s melyet a gazdasági felmorzsolódás fenyeget. Városainkban, falvainkban a lakosság rétegződését tekintve a földművelő, mezőgazdasági munkás, arató, részkapás stb. rendszerint magyar kisebbségből kerül ki. Nagy földszeretetétől hajtva verejtékesen dolgozik egy egész életen át, hogy pár hold földet szerezzen, ha van, hogy megtartsa s gyarapítsa és élete alkonyára a faluban kis házat vegyen magának. A középbirtokos magyar gazdátársadalom pedig intenzív szakszerű munkájával mindig harcosa volt a magasabbfokú agrikultúrának. De más gazdasági ággal foglalkozó kisebbségünket is az anyagi összeroppanás veszélye fenyegeti s ezért elsőrangú érdekünk e kérdésnek ránk nézve előnyös megoldása. Mert a mezőgazdasággal foglalkozó gazdasági réteg nyomasztó helyzete erősen befolyásolja a többi gazdasági tényező haladását, mivel az agrárállamokban — mint itt is — a fő ipari és kereskedelmi fogyasztóközönséget képviseli, tehát fogyasztóképeségének erős csökkenése döntő kihatással van az egész kereskedelmi forgalmi életre.

S hogy valóban a mezőgazdaság van a legkétségesebb helyzetben s hogy a gazdasági rétegek egymásra hatása folytán az agrárállamokban jelentkezik legjobban a gazdasági válság, híven visszatükrözik a három középeurópai agrárállam szükség-jogszabályai. Ez teljesen érthető, hiszen a jog formái és irányelvei által a gazdasági és kulturális élet kereteit adja s biztosítja a helyes fejlődés lehetőségét. De a jognak az élettel ilyen szoros egybekapcsolódása folytán a gazdasági depresszió az agrárállamok joggyakorlatában is jelentkezik. S a három középeurópai agrárállam Jugoszlávia, Magyarország és Románia kénytelen ősi magánjogi szabályait át- és áttörni szükség-jogengedményekkel, hogy a megváltozott gazdasági viszonyok között is lehetővé tegye az élet normális folyamatát. Fentartva az alapelvet, hogy a lejáratkor a tartozást teljesíteni kell, sokszor az esedékes tőke és kamathátralékra haladékat kap az adós. Kamatos kamatszámítás csak kikötés esetében jár, mégis a tőkésített kamathátralék esetén kamatos kamat számítható. A

foganatosított végrehajtással szerzett kielégítési jogot ugyan elismerik, a zárlatot és ingóságokat mégis feloldják. Még sok hasonló gazdasági természetű jog-engedménnyel áthidalni a nehéz helyzetet nem lehet s ezért kényszerültek az agrárállamok törvényes segítséggel sietni a létét fenyegető nehézségekkel küzdő gazdasági réteg megmentésére.

Hogy a világgazdasági jelenségek mennyire befolyásolják illetve nehezítik az agrárállamok helyzetét, az sokat fejtegetett ismertebb dolog. Csak egy kevésbé figyelembe vett körülményre óhajtok rátérni. A háborús veszélytől való félelem és a gazdasági törvények helytelen magyarázata az önellátás elve alkalmazásának szükségességét vetette fel nagyon sok ipari államban. Ez elvet követve pl. Franciaország nagy anyagi áldozatok árán oly intenzív agrikultúrát fejt ki, hogy míg 1913-ban 6,000.000 hektáron 91,000.000 q-t termelt hektáronkénti 13.8 q átlaggal, 1933-ban csak 5,400.000 hektáron 92,000.000 q-t produkál 17 q átlageredménnyel. Németország hatalmasan fejlődő mezőgazdasága közismert tény. Hogy ez mit jelent az agrárállamokra nézve, melyek ez országokba, mint behozatalra szorulóba minél több gabonát szeretnének exportálni, bővebb fejtegetésre nem szorul.

Az ily módon sok országból kiszoruló vagy legalább is csökkenő gabonaexport felesleg elhelyezése céljából az agrárállamok gazdasági egységekre tömörültek. Ez okból alakult a kisantant gazdasági tanácsa, míg Magyarország 1934 március 17-én aláírt háromhatalmi egyezmény gazdasági jegyzőkönyvének II. pontja alapján főként Olaszországba és Ausztriába viszi ki gabonafeleslegét. Ezek az erőfeszítések természetesen gyökeres orvoslást nem hozhattak.

De ha belső, legközelebbi okait vizsgáljuk agrárállamunk súlyos gazdasági helyzetének, megállapíthatjuk, hogy a konjunktúrális, inflációs időkből származó időkből keletkezett. *Az akkori belső csekélyebb tőkeértékkel bíró de nominálisan magasértékű kölcsönösszeg nominális értékében megmaradva, tőkeértékében annyira emelkedett, hogy azt teljes névértékben visszafizetni a mostani gazdasági helyzetben szinte lehetetlen.* Okozta ezt főképpen a dinárnak alacsony jegyzés idején való magas stabilizálása s a gabonaárak nagy zuhanása. Mert ha az adós most egyszerre és azonnal visszaadná az akkori időkből felvett kölcsönét, ez azt jelentené, hogy háromszor akkora tőkeerejű pénzt adna hitelezőjének, ami feltétlenül teljes romlását okozná, míg ezzel szemben a hitelező ugyanannyiszoros nyereségre tenne szert teljesen érdemtelenül. Mondhatná valaki, hogy a pénz tőkeértékében beálló ilyen nagyfokú eltolódásnak a hitelező is ki van téve, tehát kölcsönös a rizikó viselése. Ez igaz. Csakhogy a hitelező az akkori időkből pénzének csekélyebb tőkeértéke ellen védve volt azért, hogy éppen ez okból magasabb kamatot szedhetett. E védelmi szükséglet Magyarországon olyan erős volt, hogy az 1923:XXXIX. t. c. heti 2%-os kártérítést rendelt el a tartozás késedelmes teljesítése esetén. S akkor ezen senki sem csodálkozott,

mert gazdaságilag érthető és szükséges volt. Ugyanezen okoknál fogva s ugyanilyen mértékben szükséges most az adósok védelme. Mert az az adós, ki ingatlana forgalmi értékének ötven százalékáig vett fel betáblázásra kölcsönt, ma a forgalmi árak nagy esése miatt, ha tartozását most akarná vagy kellene teljesíteni, eladva ingatlanát nem valószínű, hogy teljes mértékben ki tudná elégíteni hitelezőjét. Az adós tehát legrealisabb vagyónkomplexumát vesztené el, mely gazdát cserélve sokszor nemzetgazdasági szempontból rendkívül káros következményekkel járna. Hibáztatni az adóst — pár esetet kivéve — hogy adósságát túlméretezte vagy, hogy a bekövetkezett helyzetet előre láthatta volna, nem lehet, hiszen a kölcsönt hitelezője becslése alapján kapta meg, mert általános elv, hogy a kölcsönadó tartozik a kölcsönvevőnek anyagi helyzetét megvizsgálni. Tehát ha akkor a kölcsönadásakor jónak találta a hitelképesség tekintetében, most a megváltozott gazdasági viszonyok között nem háríthatja a felelősséget az adósra. Szerintem egyik fél sem láthatta előre a mai helyzetet, egyik sem felelős. Mindezt figyelembe véve, ha a gazdasági lehetetlenülés fennáll, ha „... az adósra háruló olyan gazdasági okok nehezítik meg a teljesítést, amelyeket az adós a kötelezettség vállalásakor a gondosság legmagasabb foka mellett sem láthatott előre és bekövetkezésük hátrányait el sem háríthatta, de amely okok a teljesítést oly mérvű áldozatok mellett tennék lehetővé, amely áldozatokat az adóstól méltányosan nem lehet követelni anélkül, hogy a forgalmi életben megkívánható jóhiszeműség és bizalom ellenére a hitelező előre számításba nem vehető túlságos előnyökre tenne szert, viszont a teljesítés az adós gazdasági romlására vezetne”, akkor ez a mezőgazdasági adósokra helyesen vonatkoztatva sajnos bekövetkezett.

De ingatlana esetleges elvesztése veszélyének elhárításán kívül is erősen védelemben részesítendő a földbirtok tulajdonosa, mivel a mostoha gazdasági viszonyok között a legnehezebben tud eleget tenni kötelezettségének. Befektetett forgótőkéjét csak egy év múlva s évente csak egyszer nyerheti vissza termelése produktumának értékesítésével s hogy nyereséget érjen el, a befektetett forgótőkéjénél jóval felüli összeget kell elérnie az eladásnál, beleszámítva annak egy évi kamatait is. Ezenfelül évi termésének nagyságát befolyásolja az időjárás, mely 3—4 éve nagyon kedvezőtlenül alakult a mezőgazdaságra nézve. Mindez nem áll az iparra és kereskedelemre, hol a termelés gyorsabbfolyamatú lévén, a befektetett forgótőke sincs oly hosszú idei kamattal terhelve s így a nyereség biztosabban s egy év alatt többszörösen is elérhető. Tehát a nyersanyag ára és a belőle termelt áru eladási ára közti egyenlőtlenség, esetleges veszteség is sokkal könnyebben pótolható. Hitelkérdése és gazdasági fellendítése is más alapokon nyugszik, mint a mezőgazdaságnál.

S mikor a három középeurópai agrárállam a gazdasági rétegek kölcsönös egymásrahatása folytán általánosan súlyos helyzetbe

került, érthetően legelőször mezőgazdasági réteget igyekszik talpraállítani s újból életképessé tenni. Hathatós segítséget csupán törvényes rendezéssel érhettek el s agrárvédelmi rendeleteiket körülbelül egyidőben 1932/33-ban léptette életbe mind a három állam. Erdemes pár gazdaságpolitikai összehasonlítást tenni a kiadott törvényes intézkedések között nemcsak azért, mert agrárállamok gazdasági helyzetéről van szó, de e szomszédos országok gazdasági viszonyai, éghajlata, termelési lehetőségei is hasonlóak. S mivel a kormány ez év október 1-ig ígérte rendeletileg véglegesen megoldani adósságkérdésünket, e különféle rendelkezések mérlegeléséből hasznos irányelveket vonhatunk le a nálunk követendő rendezés helyes keresztülviteléhez.

Ha a leginkább válsággal küzdő gazdasági réteget akarjuk törvényes védelemben részesíteni, akkor a legelső feltétel e gazdasági réteg körülhatárolása. Míg a román törvények (R. T.) az adós legreálisabb értékének, ingatlanának megmaradását biztosítják legyen bármi foglalkozású, csupán a földbirtokosnál 30 % mezőgazdasági jövedelmet, városi beltelek tulajdonosnál 30 % házbérlővédelmet kötnék ki a védelem feltételéül, a magyar rendelet (M. R.) minden adóst védelemben részesít, ki ingatlanon dologi joggal rendelkezik, ha jövedelme nagyobb részben mezőgazdasági ingatlan vagy mezőgazdasági munkajövedelemből ered, az itteni törvényeink és rendeleteink csak egy társadalmi osztályt védenek s nem tekintik a gazdaságpolitikai szempontokat, hogy a bajbajutott gazdasági réteget kell megmenteni. E különböző felfogások érvényre jutnak a terminológiában is, mert a R. T. mezőgazdasági és városi adósságokról szól, a M. R. gazdatartozásokról, nálunk pedig földművesvédelemről beszélünk. Ez utóbbi kifejezés nem volna hibás, ha magában foglalná mindazokat, kik a földet művelik s nagyobb részt belőle élnek, miáltal majdnem a M. R. védelmébe tartozók fogalmát fedné. Legelső földművesvédelmi törvényünk megközelítette a helyesebb felfogást a megengedett területi nagyságot kivéve, de a későbbi magyarázó rendeletek egy tisztán társadalomtudományi osztályt védő rendszert csináltak azáltal, hogy másfoglalkozású adóst kivontak a védelemből. Hogy e nézetemet nem vezetem le helytelenül a törvény definíciójából, bizooyítja dr. Jankovics földművelésügyi miniszter korában tett nyilatkozatának pár szava: „... az a cél, hogy az igazi és valódi földműves, a paraszt legyen védve...” Ez az elv valósul meg jelenlegi földművesvédelmünkben, mely ily módon csupán a birtokos parasztságot védi. S ha figyelembe vesszük, hogy a védelem alá eső területi nagyságot 75 hektárról 50 hektárra akarták leszállítani, akkor csak a kisebb birtokos parasztság részesült volna a törvény rendelkezéseinek kedvezményeiben. Mivel a férj és feleség vagyona együttesen veendő számításba tekintet nélkül arra, hogy külön gazdasági alanyok-e, a maximális megengedhető földkomplexum az egyes gazdasági alanyra nézve még szűkül. Ez a rendelkezés mindenképen hibás, mert ha a feleségnek saját nevére írt földje és saját vagyona

van s mint önálló jogi személy vesz részt a gazdasági életben, szerződés aláírásánál, kötelezettség vállalásánál, úgy védelmi kérdése is külön, a férj foglalkozásától mentesen tárgyalandó. A magyar és román törvények is e helyes irányt követik.

Mivel minden agrárállam legkonstruktívabb eleme mégis a kisebb birtokú parasztság, e néposztály leghathatósabb védelme agrárpolitikai szempontból is feltétlenül szükséges. Ez az osztály azonban nem zárja magába egészen a válsággal küzdő mezőgazdasági réteget. Mikor a kisbirtokos fokozottabb segítségét állapítja meg a M. R. 10 holdig terjedőn, míg a R. T. 20 holdas birtokokkal rendelkező mezőgazdának nyújt különösebb előnyöket, a középbirtokok védelmét egyik állam sem mellőzi, csak nálunk maradtak mindezekig minden támogatás nélkül. Ez annál különösebb, mert nálunk olyan nagy birtokok amúgy sem léteznek, mint a szomszédos országokban, tehát a védelem ellen felhozható agrárpolitikai és szociális érvek megdőlnék. A román törvények a közép- és nagybirtokok mentésénél eredetileg többféle szanálási módot is alkalmaztak és pedig a felhalmozódott kamatok leszállítása útján történő, jogi és a végrehajtások elhalasztása útján történő szanálást, de később a már említett generális védelmet hozták be. A magyar rendeletek pedig a védett birtokká nyilvánítással járó általános előnyöket biztosítják. A helyes gazdasági és nemzetpolitikai elv szerint a kisebb gazdasági erő feltétlen fenntartása mellett a nagyobb faktor oly széleskörű védelme nem szükséges. Mindkét állam tehát a védelemből eredő könnyítéseket megszorítja. Dacára annak, hogy a M. R. külön előfeltételeket nem szab, de a tőketörlesztési jutalmat csupán 1000 holdig engedélyezi, a R. T. szűkebb elveket alkalmaz a nagyobb birtok védelembe helyezésénél. Az előző törvény ugyanis megkívánta, hogy az adósság 60%-a a föld vételéből vagy annak intenzív megmunkálásából, csapások fedezéséből származzon, a későbbi alapfeltétel, hogy az összadóból legalább 30% földadó legyen. Teljesen érthetetlen, hogy a mi törvényeink erre egyáltalán ki sem terjednek s a magasabb agrikultúrát folytató birtokost védelemben nem részesítik. A nagyobb szabású belterjes gazdálkodás nagyobb tőkebefektetést is kíván s ezért valószínű, hogy adósságokkal terheltek e birtokok. S hogy az ilyen gazda sokszor intellektuel ember s más foglalkozása is van nagyon természetes, mert magasabb intelligencia kell a modern felszerelésű fejlődő gazdaság vezetéséhez. S ha adósságát jórészt szakszerű inventálások is okozták nem védhető nálunk más foglalkozása is lévén dacára annak, hogy jövedelme túlnyomóan mezőgazdaságból ered s legtöbb idejét gazdaságában tölti. Ilyen esetben agrárállam létünkre a magasabb agrikultúrát védelemben nem részesítettük, de a másik két állam intézkedése szerint ez nem történné meg. Ezt a külföld előtt furcsa tényt nekünk is védő jogszabályunk rendelkezései alá kell vonnunk.

S mikor a más foglalkozás fogalmát eddigi törvényeink tévesen értelmezik, szükséges annak agrárpolitikai szempontból való

körülírása. A foglalkozás alatt a de facto, tényleges foglalkozást értem, nem pedig a képesítést és a névleges munkateljesítményt. Ha tehát valaki más foglalkozást is űz a mezőgazdálkodáson kívül, azonban foglalkozása olyan, hogy azt mással végezteti, helyettesíti magát, míg ő leginkább gazdálkodását irányítja s abban személyesen részt vesz, gazdának tekintendő. Agrárpolitikai szempontból ugyanis lényeges, hogy a föld minél intenzívebb megmunkálás alatt legyen, hogy a nemzetgazdaság részére nagy produktivitása folytán úgy minőség, mint mennyiség terményt szállítson. Racionális gazdálkodással pedig csak a tulajdonos műveli saját földjét. Ez a tulajdon érzésének pszichológiai alapján és gazdasági okokból is érthető. A legszakoszerűbben saját földjét munkálja meg a gazda s termőképességét állandóan fenntartja, hogy kiuzsorálása nélkül is nagy jövedelmet nyerjen. A kizsákmányolástól azonban egyáltalán nem óvja a bérelt földet, melyen, különösen ha rövid időre bérelte, gyakran rablógazdálkodást folytat. Úgy, hogy a gazda, ha eladja földjét s azt tovább is kezelésben tartja mint bérföldet, már nem olyan gondos munkát végez rajta, mint eddig, míg saját tulajdona volt. Ez a legsúlyosabb érv amellett, hogy a föld maradjon eddigi tulajdonos művelője kezében. Igaz ugyan, hogy mindezen fenti okok az esetleges új tulajdonosra is vonatkoznak, ki a vétel után saját kezelésébe venné a földet, csak hogy ő már közvetlen technikai gazdálkodási nehézségekkel is küzd. Nem ismervé a most vett földet, helyes termelési beosztással nem fokozhatja azonnal annak termőerejét. Elkésve a megmunkálással s rossz időben vagy rosszkor befektetett, talán költséges munkájával sem tud kezdetben a föld teljes hozamképessége arányában eredményt felmutatni. Mert állítom, hogy minden földbirtoknak, sőt minden földparcellának annyira sajátos külön struktur összetétele van, hogy azt gazdaságilag sikeresen művelni csak az képes, ki hosszabb idő alatt kitanulmányozta. Nemzetgazdasági szempontból tehát egyedüli helyes felfogás, hogy a földbirtok maradjon eddigi tulajdonosa kezében, amennyiben saját kezelésében tartja. Mert ha a mostani válságban a tartozás teljesítésére nézve bekövetkezett gazdasági lehetetlenülés folytán a földbirtokok nagyrészen a kényszereladások által új tulajdonosok birtokába jutnának, a nemzetgazdaság pár évig súlyos veszteségeket szenvedne a már említett művelési és gazdasági okok miatt. Eltekintve attól a még kedvezőbb körülménytől, hogy az új tulajdonos maga művelné meg a földet, a legtöbb esetben inkább bérbeadja, melynek még károsabb következményeiről fent volt szó. A bérbeadás mellett azért döntene az új tulajdonos, mert olyan gazdasági réteghez tartozik, melynek jövedelme és érdekszálai nem fűződnek közvetlenül a mezőgazdaság produktivitásához. Ez azt jelenti, hogy jelenleg vételképességgel olyanok rendelkeznek, kiknek a föld nem főjövedelmi forrásnak s gazdasági erőnek számít, hanem csupán készpénz, illetve betétvagyonuk tőkeerejének állandó biztosítását szolgálják. Pár év óta megfigyelhetjük, hogy ilyen elv alapján a nagyipar, nagyvállalatok és bankok értékállományukat

mindjobban földbirtokokban helyezik el, kihasználva a mezőgazdasági réteg válságos helyzetét. Összevásárolva nagy földkomplexumokat, kiszorítják azokat a gazdasági alanyokat, melyek gazdasági létkérdése a föld jövedelmével és annak megmunkálásánál szerezhető keresettel van szoros kapcsolatban. Hogy ennek a gazdaságpolitikai szempontból rendkívül káros gazdasági eltolódásnak kialakulását még idejében megakadályozzuk, melyek a válság továbbhúzódásánál minél erősebben jelentkeznek, szükséges az adósvédelem és rendezés azonnali sürgős és definitív megoldása.

(Folytatása következik)

Dr. Klimes Jenő

A Földközi tengeren

4

Az előbbi közleményben Tripolival kapcsolatban, nagy vonalakban vázoltam a benszülöttek helyzetét és viszonyait. Korántsem adhatja vissza azonban ez a kis szűkreszabott fejezet a gyarmatok számtalan megoldatlan problémájának képét, mert ehhez vaskos kötetekre lenne szükség. Mi, az anyaállamok ügyes agyonhallgatása folytán aránylag nagyon keveset hallunk és olvashatunk ezekről a dolgokról. Az utóbbi időben már mind többet és mind alaposabban foglalkozik velük az európai közvélemény. Felszínre kerülnek olyan kérdések, melyekkel eddig „nem volt érdemes foglalkozni”. Időszerű jelenség ez és szinte természetes következménye annak a tervszerű munkának, mellyel a tudós Európa az ő barbár szolgálát lassanként a saját szellemével itatta át és modern eszközeivel ruházta fel. Tévedett, mikor túlságosan lebecsülte színes ellenfeleit és nem számolt azzal a hatalmas érzéssel, melyről senki, semmiféle anyagi jóért nem tudna lemondani, a szabadságszeretettel. Ha elgondoljuk, hogy Földünknek mily nagy része gyarmatosított, ahhoz teljes nagyságában élénk tárul a problémák fontossága.

Tripoli után tovább folytattuk utunkat Kelet felé. Célunk Alexandria, Egyiptom ez a kitűnő fekvésű és nagyfontosságú kikötő városa. Nagy érdeklődéssel és érthető kíváncsisággal néztem egyiptomi utunk elé, már csak azért is, mert Egyiptomról eddig mindig, mint a paradicsomi viszonyok földjének egyikéről hallottam és olvastam. Kitűnő klimáját és a Nilus jóvoltából gazdag, buja földjét tekintve tényleg az. Csodálatos, hogy a mi zsirosföldű Bácskánkat nem illetik paradicsomi jelzők, pedig ez is az lehetne. Meg kell ezt érteni tudni, mert hiszen minden varázslatosabb és kívánatosabb ami messze van és szinte elérhetetlen, de hamar prózaissá válik amint elértük és megismertük. Ez a kijelentés nem is annyira az én megállapításom, mert az a rövid három hónap, amit külföldön töltöttem még nem jogosít fel erre. Beszéltem azonban sok kivándorlót, akiket saját bevallásuk szerint a jobb megélhetés lehetősége, az idegen utáni vágy és nem utolsósorban az exotiku-

mok csaltak ki fatornyos hazájukból. Ezek egy kis részének (főleg orvosok, mérnökök és kereskedők) jó, ha leszámítjuk az óriási honvágyat és a milieu-vel való elégedetlenséget. Ezek a jelenségek sokaknál már a kintlét első hónapjai után kezdődtek. Nagyon valószínű, hogyha ez a kis százalék otthon rendezi be az életét, ott is viszi ennyire, de lehet, hogy akkor a honvágy helyett az idegen utáni vágy emésztene őket, mint azt az itthoni példák bőségesen igazolják. Beszéltem egy Bécsből kivándorolt kairói orvossal, akinek igazán jól megy a sora. Miután teleszívta magát az általunk hozott „hazai” levegővel, rátért a panaszaira, hogy jobban esne neki otthon a szárazkenyér, mint itt a peccsenye, hogy megnyit szenved a hőség, a tűző nap gyilkos sugaraitól. Megmutatta tejfehér bőrét, melyet parafasisakokkal és napernyőkkel kénytelen védelmezni a naptól. (Kairóban a déli órákban fedetlen fővel való sétálást hatóságilag büntetik.) Eszembe jutottak a mi barnára sült boldog napozóink. De jó, hogy nekik legalább ilyen gondjaik nincsenek. Se vége se hossza a panaszoknak, de hiszen nálunk más formában ugyan, de szintén panaszkodást hallhatunk mindenfelé. Kezdtem már abban kételkedni, hogy létezik-e még a földgömbön egy talpalatnyi hely, ahol jó. Ezek után aktuálisnak látszik idézni a nagy orosz bölcselő mondását: „Mindenütt jó, ahol nem vagyok jelen.” Igaza lehet neki. A boldogság és megelégedettség nem exogén eredetű és csak részben függ a milieu-tól. Nem akarnék illúziókat rombolni, sem túlozni. Szeretném megtartani a reális szemlélő tárgyilagosságát. Talán éppen ezért még csak mosolyogni se tudok azon, ha valaki felsóhajt: „Ah exotikumok, varázsos pálmaligetek...” A varázsos exotikumok boldog birtokosai még nem annyira „műveltek” és „finomlelkűek”, hogy pl. ilyen „ellenfelsóhajtást” tegyenek: „Ah, ti remek bácskai disznótoros vacsorák...” Láttam viszont derék svájci, osztrák és cseh polgárokat, akik szintén megbámulták a gizehi csodákat és megállapították, hogy Kairó mint város semmivel sem különbözik az európai nagyvárosoktól, az izzadságfürdőtől és tűző naptól rákvörösen szürcsölgetni a hűsítő sör és közben sűrűn rendelték alá az oázisok szépségeit a jó hazai sör üdítő zamatjának. Nyárspolgárok! — legyintette az utazásdühből elkinzott ifjú, aki nem nyárspolgár, de se pénze se alkalm nincs, hogy utazzék. Ha az utóbbi meglenne neki, akkor ő is hamarosan nyárspolgárrá változna.

Nem utazásdühben szenvedőknek való füves kertecske, akár ez a közlemény lenni, csupán csak arra szeretne rámutatni, hogy a varázslatoshírű, csábító messzítájuk sem paradicsomkertek és ne érezze magát senki szerencsétlennek vagy boldogtalannak, mert nem utazhatja be a félvilágot. Én láttam Nápolyt és ettől semmivel sem érzem magam boldogabbnak. Láttam bikaviadalt és utána az volt a szilárd meggyőződése, hogy ugyanezt otthon a mozivászonon már sokkal kényelmesebben is végig néztem, sőt a filmre felvett jelenetek sokkal érdekesebbek voltak, mint az eredetiben sokszor az unalmasig fokozódó hajcsározás. Mi maradt tehát

vissza, mint az utaznivágók boldogságának feltétele. A kíváncsiság kielégítése és még valami, amit ugyan az emberek nem szívesen vallanak be: az utazási dicsvágy. (Ha ez így lenne, akkor a hajószemélyzetek, kezdve a kapitánytól a mosogatógyerekig, lennének a legdicsőbb emberek.) Ami pedig a kíváncsiságot illeti, őszintén szólva nem áll arányban a fáradsággal és költséggel, melybe ennek a kielégítése kerül. Belátom, hogy nagyon rossz reklámot csinálók az utazótársaságoknak, de megnyugtató, hogy másrésről túlzás nélkül és sok példán okulva állítottam be az utazás és az idegen utáni vágy kórképét, amely sok ifjú embert olyan kíméletlenül befolyásol.

*

Kora hajnali órákban futott be hajónk az alexandriai kikötő-öbölbe. A hőség a kora reggel dacára is már elviselhetetlenül nagy volt, pedig csak május első felében voltunk. Egyiptom éghajlatára jellemző a nagy szélsőség az éjjeli lehülés és nappali felmelegedés között, az átmenet pedig alig észrevehető. Hirtelen között be a hűvös éjszaka a forró nappalra és viszont, bár ez a furcsaság mégsem annyira kifejezett, mint azt az olvasmányokból annakidején elképzeltem. Az alexandriai kikötőből nagyságára nézve csak annyit, hogy az óriási hamburgi öböllel is hallottam összehasonlítani. A kikötő modern felszerelése az angolok munkáját dicséri, bár természetesen angol uniformist sehol sem látni. A kikötő forgalma és befogadó képessége óriási nagy. Mólóinál kiköthetnek a legnagyobb tengeri óriások is, a kisebb hajók részére pedig a mesterséges kirakodócsatornák egész hálózata szolgál, modern forgóhidakkal ellátva. Ügyszólván minden nemzet képviselve van itt a hajóival. Magyar teherhajót is láttam. Érdekes látvány a sokféle nemzet tarka zászlóerdeje.

Az arab kikötőőrség szigorú felügyelete alatt szállhattunk csak partra. Ilyen szigorú, szinte féltékeny ellenőrzést egész utamon csak itt Egyiptomban és később Törökországban észleltem. A vizsgálat nem is annyira a csempészésre, mint inkább az utasok irataira irányul, de azért a kedélyes külsejű egyiptomi vitézek fáradhatatlanul tapogattak át bennünket, minden egyes a város kapuin át való belépéskor. A hölgyeket gavallérosan megkímélték ettől az aktustól. Ezek szerint ők szabadon csempészkedhetnek Egyiptomban. Az iratok fölötti szigorú őrködésnek megvan a maga oka. Az egyiptomi kormány nagyon fél az idegeneknek engedély nélkül való letelepedésétől. Bizonyos szempontból félnek ettől a többi államok is, de Egyiptom főleg az európaiakkal való keveredéstől akarja megóvni a lakosságát. Úgylátszik már sok szomorú tapasztalata van. Én magam sok fehér embert láttam Egyiptomban, de ezeknek legnagyobb része csak ideiglenes tartózkodási engedéllyel van kint. Állandóan letelepedni és dolgozni ma már legfeljebb csak igen nagy protekcióval lehetséges.

El kell ismerni, hogy Egyiptomban általában nagy a rend. Persze ennél a megállapításnál el kell nézni a déli vérmérsékletű

lakosság karaktertulajdonságai felett. Ezt meg kell szokni, mert másképp egyetlen déli helyen sem tudnánk a mi szemünkkel rendet találni. Az utcai árúrok itt is ép úgy kulláncskodnak, mint akár a gyarmatok benszülőttei, de milyen óriási a különbség a kettő viselkedése között, amely a figyelő utazónak mindjárt szemébe tűnik. Ha nemzeti önérzet és büszkeség tekintetében nem is versenyezhetnek az angolokkal, azért mennyire meglátszik rajtuk, hogy szabadok, bárha csak belpolitikai téren is, de a maguk urai. Nem akarok arra kitérni, hogy külpolitikai szempontból mennyire függnek Angliától, hogy mennyire az angolok kezében volt és van a sorsuk. Ezt mindenki tudja. Nézzük most csak azt a nagy erkölcsi jót, amely a szent anyanyelv szabadságától a legszélsőségesebb nemzeti öntudatig oly sokat ad az ő hű fiainak. Ez látszik meg az egyiptomi arabon is.

A nagy forgalom miatt az esetleges torlódások elkerülése végett körülbelül húsz hatalmas városkapu szolgál az idegenek átvizsgálására. Más úton, mint a kapukon át nem lehet a városba jutni. Szinte megható ez a nagy rendszeret, melynél különbet egyetlen európai kikötőben sem láttam és egy cseppet sem kényelmetlen az utasoknak. A kapukon át külvárosias uccákba jut az ember. Rengeteg sok itt mindenfelé a félig romokban fekvő ház. Nehéz lenne róluk eldönteni, hogy az idő vasfoga vagy pedig a levegőből irányított európai „kultúra” végzett velük. Valószínűleg mind a kettő. Az építkezésnek itt nincs meg az a jellegzetes benszülött vonása, mint a többi arablakta vidéken és inkább a délolaszországi városok házaira emlékeztet. A belváros persze teljesen modern, gyönyörűen parkirozott, szökőkutakkal és impozáns szobrokkal ellátott hatalmas tereivel. Az egyiptomiaknak úgy látszik megvan a kitűnő széperzékük, mert pl. az alexandriai u. n. királyi parknál szebbet egész utamon sehol se láttam. Ennek a mesés parktengernek, melynek a közepén egy kis exotikus állatkert van berendezve, adhatnánk szépség és izlés tekintetében az összes látottak közül az első osztályzatot. Nem hiszem, hogy ennek a remekműnek a megalkotása és karbantartása ne okozna sok gondot az egyiptomi kormányzáságnak.

Alexandriának ma körülbelül félmillió lakója van. A kevés angolt, olaszt és orosz emigránsot leszámítva, tisztára araboklakta. Nem is tudom miért hívják ezt az államot még mindig Egyiptomnak és nem Arábiának. Ami még egyiptomi volt itt az már régen a londoni, kairói és alexandriai muzeumok felbecsülhetetlen értékét képviseli. Így például mikor sofőrünktől a Kleopátra-emlék felől kérdezősködtünk, értelmetlenül bámult ránk, majd egy rejtelmes mosollyal az arcán elindította kocsiját és egy pompás modern sportstadion előtt állt meg. Hanyagul hátravetette magát az ülésen és élvezte a hatást. Látszott rajta, hogy büszke szabad és modern egyiptomi voltára. Még ma sem tudom magamnak megmagyarázni azt a rejtelmes mosolyt, melyet arcán végigsuhanni láttam, mikor a Kleopátra-emlék felől érdeklődtünk nála. Végére neki, modern

arab létére éppen annyi köze van Kleopátrához, mint akár nekünk, másrészt lehet, hogy ez az emlékmű már tényleg nem létezik Alexandriában. Lehet viszont, hogy az intelligensképű arab nem ok nélkül vitt bennünket a régiség helyett a remek új stadion elé. „Nézzétek meg, ti tudós európaiak, hogy azalatt míg ti porladozó régiségek után kutattok nálunk, mi a modern technika minden eszközével új épületkolosszusokat emelünk, amíg ti a barbárokat megillető leereszkedő modorban beszéltek velünk, addig mi lépést tartunk a ti kultúrátokkal, felhasználva ellenetek a szabadságunk védelmére mindazt, amit tőletek tanultunk”. — Nem tudni meddig beszélhet még majd a derék egyiptomi a szabadságról . . .

Alexandriából a Nilus völgyében kiépített vasúton tettük meg az utat Kairóba. Könnyebb az olvasónak elképzelni pl. Budapestet vagy Bécset forgalmukkal és épületkolosszusaikkal, mint egy ilyen szűkreszabott közleményben Kairót leírni. Megjegyzem fekvés és szépség tekintetében mögötte marad Budapestnek. Az előbbi összehasonlítás természetesen nem vonatkozhatik Kairó azon nevezetességeire, melyek a várost tulajdonképpen érdekessé teszik. Így pl. a muzeumokba zsúfolt rengeteg kiásott egyiptomi műemlék, a Tutankhamon szarkofág stb. Már keleti stílusú építkezést és mohamedán imaházakat, ha nem is oly sokat és oly nagyokat, de végső esetben Szarajevóban is láthat az ember. Megható érzés (már akinek) látni azt a helyet, ahol annakidején Mózeszt megtalálhatták. Akárhogy is nézzem a Nilust, szebb nekem a Tisza partja. Pláne, ha a romantika kedvéért jó sok fantáziával meg egy kevés hányiveti történelemtudással elképzeljük, hogy mi minden játszódhatott le a történelem folyamán a kanyargós Tisza két partján. Maga Kairó pedig, leszámítva a kis régi városrészt, mint már említettem, semmivel sem különbözik egy modern, forgalmas, milliós európai nagyvárostól.

Külön kell megemlékeznem azonban a híres memfisi és gizehi piramisokról és sfinxekről, a fáraók monumentális alkotásairól. Remek autóút szeli át a sivatag homokját egészen a célunkig. Áhítattal nézzük az idővel dacoló évezredes csodákat. Talán úgy bámulná a gizehi arab a szubotikai városháza tornyát, ha ugyan már különbet nem látott volna Kairóban. Elismerem, hogy megkapó látványok ezek, de talán inkább az iskolában tanult biblia és történelem megfelelő fejezetei váltják ki a hatást, mint maguk a csodák. Közben hirtelen száll le az alkony. Csípős hideg sivatagi szél csapja meg a nappali hőségtől még verejtékes arcunkat. Visszafelé indulunk. Nem messze tőlünk pompásan kivilágított ezer ablakával, gázzal és vízvezetékkel ellátott modern hotelóriás kacag szembe az évezredes csodákkal. Milyen jó, hogy van hová bemenekülni, másképp náthát kapnánk.

Kairó után utolsó egyiptomi állomásunk Port-Said következett. Kisebb, körülbelül százezer lakosú, teljesen modern város. Csak a círfeliratú arab cégtáblák juttatták eszembe, hogy Egyiptomban vagyok. Igen sok angol él itt, valószínűleg Suez közelsége folytán.

Rengeteg az üzlet, többnyire bővli árúkkal és csecsebecsékkel megrakva. A megélhetés jó, mint általában egész Egyiptom területén.

Port-saidi tartózkodásunk alatt hajónk nagymennyiségű szenet vett fel. Elnéztem a szenet rakodó „boldog egyiptomi” munkásokat. Éjjel-nappal dolgoztak (hatezer tonna szénről volt szó). Meztelen testüket vastagon fedte be a szénpor. Nem szabad nekik a szenet locsolniok, mert akkor lassabban megy a munka. Időnként egy-egy kidőlt közülük, (előttem érthetetlen) ott helyben azonmód hanyatt-vágta magát. Társai félrerugdosták az útból a mozdulatlan alakot. Néhányan közülük észrevették, hogy nézem őket. Heves taglejtésekkel cigarettát kértek. Ledobtam egy marékravalót, de rögtön meg is bántam. Összeverekedtek rajta. Ásókkal és lapátokkal mentek egymás meztelen testének. Ordítottam nekik, de hiába. Az volt a benyomásom, hogy ezek a szegény párák szinte állati nívón állnak. Tehát itt is, a boldog Egyiptomban. Hiszen szénrakodó munkásoknak csak kell lenniök, mert nélkülük vesztgelne a hajózás, a kereskedelem.

*

Éjjel van. A városban virítanak a mulatók színes fényrek-lámai, az elegáns teraszokon mindenfelé vidám zene szól. A tenger felől az arab rakodómunkások furcsa elnyújtott éneke hallatszik. Tán ők is mulatnak. Elisszák azt a pár piaszttert, amiért egész nap verejtékeztek. Így pihenik fáradalmaikat. Így kárpótolják magukat.

Milyen jó, hogy mindez csak homályos feltevés, hogy mindezt nem látom. Milyen jó, hogy éjszaka van, amely sötét leplével eltakarja a sok igazságtalanságot, szenvedést és nyomort, hogy aztán másnap minden előlről kezdődjön.

P. L.

... Egyesek mindig és mindenütt vezetők lesznek, mások pedig vezetettek; a többség kénytelen lesz magasabbrendű emberek szellemi vezetése alatt dolgozni s megtalálja ebben a boldogságát.

De ahol csak élőlényt találtam, mindenütt hallottam beszélni az engedelmeségről. Minden, ami él, engedelmeskedik. A második amit hallottam: annak parancsolnak, aki önmagának nem tud engedelmeskedni. Ilyen mindaz, ami él. A harmadik pedig amit hallottam: hogy parancsolni nehezebb, mint engedelmeskedni. A parancsoló nemcsak, hogy hordozza az összes engedelmeskedők terhét, ami könnyen szétmorzsolhatja, — de minden parancsolásban kísérletet és kockázatot is láttam; s valahányszor élőlény parancsol, mindig önmagát teszi kockára . .

Nietzsche: Zarathustra

ESZMECSERE

Fantázia és asztrofizika

Írásviszonyainkra rendkívül jellemző a „Napló” augusztus 18-i számában megjelent „szenzációs” cikk, melyért a felelősséget ügyesen áthárítják valamilyen Luckiesh-Lukciesh (?) igazgató-profeszorra. Hogy alapjában elhibázott föltevésre építenek technikai csodát egy lapszerkesztőségben, azon nincs mit csodálni. Az azonban már kissé érthetetlen, hogy ugyanazt az abszurdumot miért találják a nyájas olvasó elé minden 3—4 évben. Szép törekvés, ha egy napilap vagy egy képeslap technikai problémákat akar olvasóival megismertetni, de megbocsájthatatlan, ha ezt kritika nélkül összezsedegetett mesékkel teszi.

„A jövő szuperteleszkópjával látni fogjuk elmúlt idők csatáit, Krisztus keresztfeszítését és az ősember világát”, ha leszámítjuk, hogy akkor talán rossz idő volt, teszi hozzá naivan az író. Ezután következik a szuperteleszkóp elméleti magyarázata. Ezek szerint egy fénysugár elindul a Földről, egypár száz vagy ezer évig rohan a világűrben, akkor beleütődik egy kihült égítéstbe és visszaverődik pont a Földre. No most már nincs hátra semmi más, csupán meg kell találni ezt a fénysugarat és látjuk a régmúlt eseményeit kronológikus sorrendben, mintha filmet néznénk. Mindezt a szuperteleszkóp segítségével, amely a fénysugarakat úgy felerősíti és elénk találja, mint a hangot a rádió. Vagyis alkalmas eszköz segítségével, mintha tükörből néznénk a Földön lejátszódott eseményeket, még pedig olyan régieket, amilyent csak óhajtunk, csupán megfelelő távolságban levő kihült égítestre kell irányítanunk a készüléket.

Ez eddig mind szép és jó, csupán figyelmen kívül hagyták azt a jelentéktelen dolgot, hogy még a leggondosabban csiszolt tükrön is vannak olyan apró mikroszkópikus egyenetlenségek, melyek a párkuzamos sugarakat is úgy összekeverik a visszaverődés után, hogy már 30—40 méter távolságban sem lehet rajtuk eligazodni. Próbáljon csak valaki vakolatlan téglafalat tükrnek használni, mindjárt meggyőződhetik, hogy mit lehetne a szuperteleszkópban látni. Ha mégis akadna olyan ember, akinek ezek a földi példák nem elegendők, figyelje meg jól az újholdat. A vékony fényes sarló mögött látható a Hold többi része is, gyenge hamuszürkén megvilágítva. Ez semmi más, mint a Földről a Holdra jutott fénysugarak, amelyek visszaverődnek a Földre. Tehát a szuperteleszkóp elmélete alapján ott, az újhold gyengén világos réssén a Föld tükörképét kellene látnunk, azonban bárki megnézheti, akár távcsővel, akár szabad szemmel, a Hold rücskös képénél egyebet nem fog látni. Ezen az alapon tehát soha sem fogjuk a multat szemlélni.

Ha valakinek sikerülne kijutnia a világűrbe és ott a fénynél

gyorsabban haladnia, akkor sorban utolérhetné a Földről már régebben elindult fénysugarakat és valóban láthatná az elmúlt eseményeket, de visszafelé. Tőlünk tízbillió kilométer távolságban az egy év előtt történt földi eseményeket látná, természetesen csak megfelelő távolbalátó készülék segítségével, mert ilyen messziről még nagy csillagászati távcsövön sem láthatnók Földünket.

Hogy egy ilyen multbanéző világűr-utazás megtörténhetik-e valaha, erre a kérdésre határozott nemmel felelhetek. Ugyanis a lehető legnagyobb sebesség a fény terjedési sebessége, amit az éther-rezgéseken kívül semmi más el nem érhet, mert a Fitzgerald-Lorenz-féle kontrakciós törvény szerint minden anyag tömege nő a sebességgel, még pedig úgy, hogy a fény sebességénél az anyag tömege már végtelen nagy volna, amit nem bírna el maga az anyag sem. Ennélfogva a 300.000 km/sec-os sebesség túlhaladása meg éppen lehetetlenség.

Mindez pedig nem azt jelenti, mintha teljesen lehetetlen volna a mult idők és események szemlélése, mert az új asztrofizikai kutatások eredménye a pragmatikusok megvilágításában messze-menő következtetéseket engednek levonni. Ugyanis ez a mi csillagvilágrendszerünk véges, amellet is, hogy teljesen határolatlan. Leghelyesebben a gömb felszínéhez hasonlíthatnók: megvan a pontos nagysága, de határa sehol sincs, haladhatunk minden irányban anélkül, hogy végére érjünk. A világűr hasonló módon határolatlan a térben, de nagysága mégis véges. Amint a gömb nagyságát a sugárral mérjük, úgy a világűrnél is, még pedig a gömbületi sugárral, amelynek a nagysága 150 millió fényév. Ha egy gömbön (vagy pl. a Földön) elindulunk és mindig egy irányban haladunk, visszaérkezünk a kiindulási ponthoz. Ugyanúgy a világűrben sem mehetünk végtelen messzire, mert egyenesen, a fénysugár irányában haladva, visszajövünk oda, ahonnan elindultunk. Vagyis a fénysugarak, amelyek elhagyják Földünket, miután körülszaladták a világűrt, visszatérnek megint hozzánk. De ehhez idő kell: 900 millió esztendő. Mindez pedig azt jelenti, hogy a világűr diametrálisan ellentétes pontján láthatunk egy kis csillagot, amely nem más, mint Földünk 900 millió év előtti képe. Helyesebben mondva csak láthatnánk, ha kint a világűrben nem lenne annyi akadály, amelyek a fény szabályos terjedését könnyen lehetlenné teszik. Már pedig a nagy kiterjedésű kozmikus porfelhők, meg az Einstein-féle gravitáció (az égitestek kitérítik irányukból a fénysugarakat) azok, amelyek nem igen engedik remélnünk, hogy valaha is megláthassuk Földünk őskori 900 millió év előtti képét.

Hegedűs László

Minden mai stílusú komoly szociális tevékenység előfeltétele a társadalom fogalmának átgondolása.

Be kell látnunk, hogy a társadalom nem pusztán erkölcsi egységen alapul, hanem anyagi összetevőkön is.

Baráth K.: A társadalom fogalma

FIGYELŐ

Nagy László könyvtár

A századokon keresztül, szinte sablonná uniformizálódott klasszikus tanítási rendszer századunk harmincas éveiben már szemelláthatólag bebizonyította tartatatlanságát. A tananyagok régi összeválogatása, előadási módja, azok a közoktatásügyi rendeletek, melyek mindmáig korlátozták az előadók egyéni — talán legtöbbször igen hasznos — elgondolásait és a klasszikumnak többi összetevői olyan atmoszférát teremtenek az iskolákban, mely a mai kegyetlen helyzetben semminemű optimizmusnak előrelendítője nem lehet. Fásultak, unottak és ami a legrettenetesebb, — tehetetlenek lesznek ilyen tanítási módszer mellett a jövő fiataljai.

A mai körülményeknek e sötét előjelét érezték meg azok a kiváló pedagógusok, akik Nagy László barátai és tanítványai körében megindították Nagy László könyvtár címen az olyan füzetes kiadványokat, melyek a lelkiismeret és

Nemes Lipót:

A bűnöző társadalom kialakulása

Budapest, N. L. K. 1935.

című írása.

A négyeves könyvecske, külváros kopott és rongyos világának gyermekéletét tárgyalja, meztelen, objektív leírásaival és képletes statisztikaival.

A nyomor és züllés tanyáin, kultúrától, embertől, a világtól teljesen elhagyatva élnek a szerencsétlen, hiányos öltözetű proletárgyerekek. A prostitúciónak, a lopások szülői oktatásának gyilkos levegőjében száz és száz gyermek senyved, bukik el és szomorú életkörülményeinek hatására bűnözője lesz a társadalomnak.

Az életviszonyoknak, kétségtelen a legnagyobb romboló hatása van az em-

berszeretet erkölcsös útjain iparkodnak megoldani a jövő pedagógia kérdését. A nagy tudású Kemény Gábor dr. irányítása mellett meg kell említenünk Balai Károlyt, Nógrády Lászlót és Nánay Bélát, akik kitűnő fölkészültségükkel és törhetetlen akarattal viszik tovább messterüknék, Nagy Lászlónak magasztos eszméit. Ők nem voltak sohasem képviselői a „mumusos”, szeszélyeiről legendás tanári korszellemnek. Kemény Gáborék új, egészségesen leegyszerűsített, de a praktikus élet fölfogásához, megismeréséhez a leghamarabb vezető szellemmel akarják kioktatni az életbeinduló fiatalokat.

Ennek a könyvtárnak, a gyermek családi helyzetét, életkörülményeit, a serdülők lelki világát és iskoláik helyzetét vizsgálva egyetlen nagy célja van; s ez mai pedagógiának alapos és észszerű át-reformálása.

Egyik igen értékes füzete:

berre. A rendetlen életmód, a szűkös és legtöbbször semilyen étkezés, a nedves, beázó, nyirkos odúlakás mind-mind iszonyú erővel nehezedik a fiatal gyermek lelkére. Itt dől meg Lombroso hatalmas teóriája, hogy „születnek a rosszak és gonosztevők”. Ugyancsak megdöntve látjuk Steckel fölfogását is, mely a gonosz-ságot, gyűlölséget elsődleges tulajdonságnak minősíti. A legnagyobb hatást a fejlődő gyermek lelkiéletére, életkörülményei gyakorolják. Ettől függ jelleme, életfölfogása, alkalmazkodó képessége és mindazok, melyek idővel a társadalmi kötelezettséget kialakítják benne.

A gyermek erkölcsi életmegnyilvánulásaira legnagyobb hatással van a szülők életmódja. Innen meríti a gyermek első önálló cselekedeteit és egyéniségének alapját a szülői környezet adja.

A bűnöző társadalom kifejlődését csak azon úton-módon tudjuk megmenteni, hogyha a társadalom és az iskola elejét veszi mindazoknak a körülményeknek, melyek a romlást előidéznek. A régi pedagógiai rendszerrel pedig azt nem lehet véghezvinni. Nemes Lipót itt szép tervet vet föl: „elkészíteni az antiszociális, züllött miliőben élő gyermek fejlődésánát és ennek alapján kidolgozni a megfelelő pedagógiát.”

Annak ellenére, hogy az állami gyermekvédő egyesületek, ligák, szövetségek küzdenek azért, hogy züllött környezetben ne éljenek gyermekek: a bűnöző gyermekek száma mégis nap-nap után szaporodik.

Hogy e szomorú helyzetet megelőzzük, elejét kell vennünk a züllés kifejlődésének. Külön épületeket kellene erre a célra létesíteni, mert vannak szülők, akiknek kezéből és környezetéből ki kell szakítani a gyermeket, hogy a jövő számára megmentésük. A szülőknél pedig csakis a gazdasági alapok megreformálásával juthatunk eredményekhez. A kereseti lehetőségek és a normális munkabér az erkölcsös életnek az első és legfontosabb feltétele.

Mert a „társadalom megjavításának legfőbb eszköze a normális életviszonyok megteremtése és az idejében megkezdett helyes nevelés”.

Egy nagy életbelendülést jelentenek e sorok, melyek még csirázásában akarják ápolni, megővni a gyöngé vetést, hogy idővel a jövőt erősítő, éltető emberi erő, sápadt, égis nyúló giz-gazokból is virágot teremjen.

Lévay Endre

Kritika és a közönség

Mindenkinek, aki a nyilvánosság elé viszi tudását, művészetét, számolnia kell az általános bírálattal. A nyilvánosságra lépés mindenkor a közönség előtti hatás-keresésért történik, különböző indítékok alapján. A szereplő lelkének át kell alakulnia. Ezer és ezer szem figyel, fül hallgat s a szereplő minden mozdulatának, minden művészi sejtetésének a közönség lelkébe kell beférkőznie. Nyilvánosság-előtti szereplésre csak az hivatott, aki tudásban, illetve művészetben az átlagon felüli fokot elérte.

Az átlagon feüli fok, . . . az nagyon tág fogalom. Ezért ezt két csoportba osztjuk: az egyik csoportba tartoznak azok, akiknél a veleszületett képességek teljes kiműveléssel párosulnak, míg másutt a tehetség vagy kiművelés hiányzik. Az előbbieket a művészek, az utóbbiak a dilettánsok.

A művészek produkciói az átlagemberre nézve megközelíthetetlenek, bár

sokszor a dilettánsok is túlelmezhetnek az átlagon. Ezt tapasztalhatjuk az autódidaktáknál, akiknél láthatunk tehetséget, de a megfelelő kiképzés hiányzik belőlük. Tehetség nélküli „szorgalmasok” szintén felülelmezhetnek az átlagon, de legtöbbször abba a túlkapasba esnek, hogy képességeiket nagyon is meghaladó produkciókkal próbálkoznak. A hiúságnak és a népszerűség hajhászásának e szánalmas kiélése meddő erőlködés marad.

A dilettánsok legtöbbje tudatában van fogyatékoságainak s munkálkodásaik csak akkor bírnának értékkel, ha a „kapaszkodást” mellőznék. Több meggondoltsággal és önkritikával bizonyára elfogadható teljesítményt nyújtanának.

A teljesítmények értékét, tartalmasságát a kritika dönti el. A kritikának három formáját kell megkülönböztetnünk: a szakértő, a sajtó és közönség bírálatát. Kétségtelen, hogy legmértvebb s egyuttal legkönyörtelenebb kritikát a hoz-

záértők nyilvánítják, míg a sajtó különböző szempontokat figyelembevéve mond bírálatot. Miután e szempontok részletezésével túlmennék a tanulmány keretein, csupán kettővel foglalkozunk, amelyeknek a legtöbb kritikus túlzott fontosságot tulajdonít, nagyon ritkán megfelelően alkalmazva. Az egyik: minél kiméletlenebb és szigorubb bírálatot beállítani, hogy ezáltal fokozódjék a munkakedv, — vagy — szép hangzatos bírálatot írni, nehogy elveszítse a munkakedvét. Ezeknek a szempontoknak tulságos figyelembevétele a kritikust sokszor túlzásba, gyakran még igazságtalanságba is sodorja.

A kritikusnak arányosan kellene bírálnia a hivatottak és dilettánsok teljesítményeit, különben mindkettőt egyenrangusítaná úgy a művészet, mint a művészek hátrányára.

Az arányosan tárgyilagos bírálat már a közönség helyes tájékoztatása érdekében is nagyfontossága, mert a közönség laikus rétege leginkább a sajtó-bírálatra támaszkodik.

A sajtóra ebből a szempontból kétszeres feladat hárul: egyrészt közönséget kell nevelnie, másrészt a művészeknek és művészetnek az útját kell egyengetnie. Ebből következik, hogy a hozzáértő kritikusnak kötelessége minden esetben, — kivétel nélkül — tárgyilagosságnak maradni. Semmi szükség nincsen hasábkokra kent udvarlásokra, illetve a tények, — akár jóhiszemű — ellenkező beállítására, mert tartós sikert ilyen módszerrel nem lehet aratni.

Hogy mennyire fontos a kritikus el fogulatlan bírálata úgy a művészetre, mint a közönségre nézve, azt a művészetek, a művészek fejlődése és a közönség méltóságának kialakulása bizonyítja legjobban. A művészetek kifejlődésére pedig elsősorban van döntő szerepe a közönség érdeklődésének: ezt kell tehát ápolnunk és nevelnünk, hogy termékeny művészetünk életerős és fejlődésképes legyen.

Krombholz Károly

Szemelvények

Az új egyetemista nemzedék megindulásakor nem szabad figyelmen kívül hagyniok az egyesületi élet fontosságát további fejlődésük érdekében. A kisebbségi új magyar társadalomnak csak akkor lehetnek felkészült harcosai, hogyha már egyetemi pályájuk kezdetén szervesen belekapcsolódnak az egyesületek közösségébe és ilymódon helyesen ismerik meg kisebbségi életsorsunk követelményeit. Mivel egész munkásságunk az úttörésnek és az útmutatásnak a jegyében megy, felhívjuk életbeinduló fiataljainkat, hogy haladéktalanul iratkozzanak be egyetemi egyesületeinkbe!

A jugoszláviai magyar tanítóképző ezévben szépszámu elsőéves növendéket vett fel.

A legnehezebb körülmények között iparkodik a magyar társadalmunk áldozatkész rétege, hogy a fiatalok létfenntartását és a képző továbbműködését megsegítse. E küzdelmes harcot figyelve, nagy reménnyel várjuk új tanítónemzedékünket, akik a nehéz tanulási években már megedzve, kinn az életben majd nagyobb lendületű érzésekkel és körültekintéssel fogják gondozni gyermekeink nevelésügyét.

A. A.

Felelős szerkesztő és kiadó LÉVAY ENDRE
Szerkesztőség és kiadóhivatal SUBOTICA, Sienkiewicéva utca 23.
A kéziratokért nem felelünk és azokat vissza nem adjuk.

A „Híd” csekkszámhája: 58.297

záértők nyilvánítják, míg a sajtó különböző szempontokat figyelembevéve mond bírálatot. Miután e szempontok részletezésével tulmennék a tanulmány keretein, csupán kettővel foglalkozunk, amelyeknek a legtöbb kritikus túlzott fontosságot tulajdonít, nagyon ritkán megfelelően alkalmazva. Az egyik: minél kiméletlenebb és szigorubb bírálatot beállítani, hogy ezáltal fokozódjék a munkakedv, — vagy — szép hangzatos bírálatot írni, nehogy elvesztse a munkakedvét. Ezeknek a szempontoknak tulságos figyelembevétele a kritikust sokszor tulzásba, gyakran még igazságtalanságba is sodorja.

A kritikusnak arányosan kellene bírálnia a hivatottak és dilettánsok teljesítményeit, különben mindkettőt egyenrangusítaná úgy a művészet, mint a művészek hátrányára.

Az arányosan tárgyilagos bírálat már a közönség helyes tájékoztatása érdekében is nagyfontosságú, mert a közönség laikus rétege leginkább a sajtó-bírálatra támaszkodik.

A sajtóra ebből a szempontból kétszeres feladat hárul: egyrészt közönséget kell nevelnie, másrészt a művészeknek és művészetnek az útját kell egyengetnie. Ebből következik, hogy a hozzáértő kritikusnak kötelessége minden esetben, — kivétel nélkül — tárgyilagosságnak maradni. Semmi szükség nincsen hasábkra kent udvarlásokra, illetve a tények, — akár jóhiszemű — ellenkező beállítására, mert tartós sikert ilyen módszerrel nem lehet aratni.

Hogy mennyire fontos a kritikus elfogulatlan bírálata úgy a művészetre, mint a közönségre nézve, azt a művészetek, a művészek fejlődése és a közönség műértésének kialakulása bizonyítja legjobban. A művészetek kifejlődésére pedig elsősorban van döntő szerepe a közönség érdeklődésének: ezt kell tehát ápolnunk és nevelnünk, hogy termékeny művészetünk életerős és fejlődésképes legyen.

Krombholz Károly

Szemelvények

Az új egyetemista nemzedék megindulásakor nem szabad figyelmen kívül hagyniok az egyesületi élet fontosságát további fejlődésük érdekében. A kisebbségi új magyar társadalomnak csak akkor lehetnek felkészült harcosai, hogyha már egyetemi pályájuk kezdetén szervesen bekapcsolódnak az egyesületek közösségébe és ily módon helyesen ismerik meg kisebbségi létsorsunk követelményeit. Mivel egész munkásságunk az úttörésnek és az útmutatásnak a jegyében megy, felhívjuk életbeinduló fiataljainkat, hogy haladéktalanul iratkozzanak be egyetemi egyesületeinkbe!

A jugoszláviai magyar tanítóképző ezévben szépszámu elsőéves növendéket vett fel.

A legnehezebb körülmények között iparkodik a magyar társadalmunk áldozatkész rétege, hogy a fiatalok létfenntartását és a képző továbbmüködését kiesszközölje. E küzdelmes harcot figyelve, nagy reménnyel várjuk új tanítónemzedékünket, akik a nehéz tanulási években már megedzve, kinn az életben majd nagyobb lendületű érzésekkel és körültekintéssel fogják gondozni gyermekeink nevelésügyét.

A. A.

Felelős szerkesztő és kiadó LÉVAY ENDRE
Szerkesztőség és kiadóhivatal SUBOTICA, Sienkiewiczeva ulica 23.
A kéziratokért nem felelünk és azokat vissza nem adjuk.

A „Híd” csekk számlája: 58.297

Mát, a rohanó életet csakis jó könyvekből ismerheted!

Tanulj meg különbséget tenni könyv és könyv között!

Olvass!

	Füzve	Kötve
	Din.	
Ady összes versei		60'—
Böloni György: Az igazi Ady	120'—	
Révész Béla: Ady trilógiája		48'—
Móricz Zsigmond: Erdély		60'—
Malraux: Emberi sorsok	43'—	
Hans Fallada: Aki egyszer rabkosztón élt		45'—
Upton Sinclair: Hajsza a pénz után		24'—
P. de Kruif: Akik életünkért harcoltak		72'—
Van Vechten: Néger mennyország		24'—
Romanov: Három pár selyemharisnya		24'—
Lulofs Madelon: Az őserdő rabjai	18'—	30'—
Huxley Aldous: Szép új világ	12'—	23'—

A fenti könyvek megrendelhetők a

»Híd«

szerkesztőségében és kiadóhivatalában

Sz u b o t i c a, VI, Sienkiewičeva ul. 23.